

CUVIOSUL AMBROZIE FONTRIER

NOUL APOSTOL AL FRANTEI

Fii credincios până la moarte, și voi da ție cununa vieții.

Apoc. 2, 10.

Pe data de 1/14 ianuarie 1992, de prăznuirea Tăierii împrejur a Domnului și a Sfântului Vasilie cel Mare, a trecut la Domnul nostru Iisus Hristos robul său credincios, arhimandritul Ambrozie Fontrier, cel ce și-a închinat întreaga viață propovăduirii credinței apostolești ortodoxe în Franța secolului nostru, mai mult decât nimeni altul.

Să ne amintim cum vărsa lacrimi, cu străpungere de inimă, atunci când citea cuvintele Sfântului Apostol Pavel: δοῦλος τοῦ Θεοῦ, robul Domnului.¹ „Robul Domnului” – astfel era cel căruia, în sfârșit, îi putem aduce laude, cu bucurie, precum se cuvine unui adevărat slujitor al Domnului.

¹ Părintele Ambrozie propunea ca traducere scripturistică în franceză pentru δοῦλος τοῦ Θεοῦ „esclave de Dieu”, în loc de „serviteur de Dieu”, variantă precisă și totodată mai expresivă; „rob” are sensul de slugă credincioasă Stăpânului pe viață, spre deosebire de „slujitor”, simplu angajat la Stăpân.

De fapt, în timpul vieții Părintele Ambrozie ne interzicea să vorbim despre el și suferea când unul sau altul o făceau, căci îl dezgusta „gherondismul”, adică nu suporta să vadă atâția călugări care nu aveau nimic în comun cu bătrânii de odinioară făcând pe „părinții înduhovniciți”. „Ziceți-mi cum vreți, ne spunea el, dar nu γέrov²”, iar noi îi ziceam „papouli”³, adică bunicuțul.

Toată viața, Părintele Ambrozie a fost prigonit de tot felul de invidioși și clevetitori pe care i-am văzut dându-i târcoale, fără ca el să le fi răspuns vreodată; dar faptele grăiau în locul lui.

Ultima sa grijă, în cea din urmă zi a vieții, a fost să plece lucid, mărturisind credința ortodoxă, ca mădular al Bisericii grecești neecumeniste, păstrătoare a Tradiției Părinților și calendarului liturgic, sub omoforul părintesc al Înalt Prea Sfinției Sale Auxentie, arhiepiscop al Athenei.

Acum, că Părintele Ambrozie s-a despărțit de grijile acestei lumi, când odihnește „în loc luminat, în loc de verdeață, de unde a fugit toată durerea, întristarea și suspinul” (*Aghiasmatar*) și se bucură de viața veșnică – și pentru că, pe când trăia, încercam să-i ascundem virtutea, pentru ca, mai presus de toate, să păstrăm comoara de credință pe care ne-a împărtășit-o, iată – acum suntem liberi să vorbim despre dânsul, nu spre folosul propriu, ci spre al celor ce iubesc Evanghelia Domnului nostru Iisus Hristos. Cum spune Sfântul Grigorie din Nazianz, „cei ce-au trăit după voia Domnului sunt ai lui Dumnezeu și viază, chiar de au și părăsit această lume, căci El este Dumnezeuul lui Avraam, lui Isaac și lui Iacov; nu Dumnezeuul celor morți, ci Dumnezeuul celor vii. Prin laudele aduse bunelor-săvârșiri (virtuților) ale sfinților, dăm slavă lui Dumnezeu, căci El dăruiește oamenilor buna-săvârșire (virtutea), îi cheamă să vină la Dânsul sau să se întoarcă către Dânsul, prin luminarea al cărei sâmbure sădit în noi este.”

Nimic deosebit de rândurile Sfântului Grigorie Teologul în ceea ce spunea neîncetat Părintele Ambrozie: „Priviți-L pe Hristos în față, iar pe aproapele dintr-o parte”! Ceea ce înseamnă că cel ce-L privește pe Hristos în față are totul, trăiește în Cel ce este singura realitate, veșnicia însăși, împreună cu Tatăl și cu Sfântul Duh.

Cel ce-L iubește pe Hristos și se apropie de El, așa cum razele unui cerc se adună la centru, se apropie de toate făpturile lui Dumnezeu și le iubește; însă cel

² Γέrov (gr.) = bătrân; termen ce desemnează un părinte îmbunătățit în viața duhovnicească.

³ papouli = Termen afectuos însemnând *bunicuț*, folosit adesea pentru monahi sau preoți mai în vârstă.

ce păstrează distanța față de centru, rămâne mai depărtat și de celelalte raze. Numai în Hristos este cu putință adevărata iubire de aproapele.

Astfel, cele două noi porunci date de Mântuitorul Hristos sunt una și aceeași. După cum spune Sfântul Maxim Mărturisitorul, Hristos este esența (substanța) tuturor virtuților/bunelor săvârșiri, adică El este Iubirea dumnezeiască și veșnică ipostaziată, Adevărul dumnezeiesc și veșnic ipostaziat, Dreptatea dumnezeiască și veșnică ipostaziată.

Să despartii iubirea de Hristos, să scoți în evidență iubirea și să lași deoparte adevărul, deși amândouă sunt Hristos, iată marea erezie modernă, umanistă, cu inimă îngustă, care cioplește un idol, o falsă iubire, un sentimentalism plin de îndreptățire și iubire de sine, care produce tot atâtea „adevăruri”, câte gusturi și culori sunt.

Fără să despartă iubirea de adevăr, fiind numai dragoste și numai adevăr, cu tot ce implică aceasta – disprețul față de lume și față de înlesnirile ei, crucea pe care orice creștin trebuie s-o poate duce și de care creștinii de astăzi adesea nu vor să mai audă – așa a fost Părintele Ambrozie, căruia i se potrivește cuvântul Sfântului Fotie: „Nimic nu vădește mai multă dragoste decât mărturisirea adevărului”.

Tainica Anatolie...

Părintele Ambrozie, Ahile după numele său de mirean, s-a născut în Smirna, pe 2 iulie 1917, în această Anatolie plină de taine care a dat atâția nevoitori și mucenici. Tatăl său, Vasilie, purta numele de familie Fontrier. Nu știa nici măcar un cuvânt franțuzesc, deși era francez, poate pentru că vreunul din strămoșii săi se stabilise în Asia Mică venit din Franța, în timpul războaielor napoleoniene. În casa lor exista un steag franțuzesc. Mama sa, Kiriakula, se numea Rumeliotis după tată și era din Fokeia.

În Anatolia, viața ortodoxă era plină de minuni. Odată, Vasilie uitase să postească de ziua Tăierii Capului Sfântului Ioan Botezătorul: în acea noapte, Sfântul îi apăruse mânios și îl certase așa de rău, încât de atunci, în ziua acestui mare praznic, niciodată n-a mai pus nimic în gură, nici măcar un strop de apă, pentru a nu-l supăra pe cel mai mare dintre Proroci.

Tatăl Kiriakulei povestea că într-o zi îl întâlnise pe drum pe Sfântul Antonie, Părintele călugărilor și ascetilor pustiei. Mama Kiriakulei, Arghira, mare nevoitoare, care cu siguranță nu a primit schimbarea calendarului în 1924, în Grecia, și-a vindecat fiica de o boală grea prin rugăciunea sa.

Era har din plin peste acest popor creștin din Anatolia; dar trăiau vremuri grele, căci în secolul al XIX-lea politica apuseană făcea tot posibilul ca să împiedice eliberarea grecilor din Asia Mică, iar situația lor devenea din ce în ce mai precară sub stăpânirea turcească.

Vasilie Fontrier văzuse mucenicia episcopului Smirnei, Hrisostom – legat de un cal și târât în jurul cetății. Se pregătea puțin câte puțin nimicirea acestui creștinism păstrat din vremurile apostolice. În 1922, după retragerea armatei grecești și după nereușita „Marii Idei”⁴, cu complicitatea tăcută a puterilor apusene, ale căror flote acostaseră totuși în portul Smirna, turcii s-au hotărât să facă măcel în rândul creștinilor, să-i nimicască, să-i alunge. Fără îndoială, nimeni nu-i ura pe creștini; drept dovadă, tocmai vecinii lor turci au fost cei ce au prevenit familia Fontrier să-și părăsească locuința, pentru a nu li se tăia capul. Plecarea n-a fost ușoară: luând steagul francez, Vasilie își strânse familia în jurul său și trebui să-și croiască drum printre trupurile pe care agarenii le decapitaseră. Plaja era acoperită de mucenici. Un diacon grec, a cărui familie este din Smirna, mi-a povestit că trupurile așternute pe nisip răspândeau mireasmă și că strigătele și groaza se amestecau cu mirosul delicat al mirului și al sfințeniei.

Vasilie și familia sa au putut fugi cu un vapor de ocazie împreună cu alți refugiați, sortiți să rătăcească luni în șir pe Mediterana, ca atâtea alte feriboturi pe alte mări, în secolul nostru ce se vrea a fi atât de civilizată!

Au ajuns la Marsilia, „Noua Focee”, apoi, neputându-se acomoda cu locul, s-au întors în Grecia. Acolo însă băntuia criza economică și refugiații din Asia Mică nu erau întotdeauna bine primiți. În cele din urmă, au plecat din nou la Marsilia, unde au și rămas. Tatăl s-a istovit cu munca prin fabrici și a murit în floarea vârstei. A rămas ca tânărul Ahile să întrețină familia.

În curând, Părintele Ambrozie se atașă cu tot sufletul de Biserică. În Marsilia era o parohie greacă, cea a armatorilor, iar aceștia își rezervaseră strănile din naos. Această biserică ortodoxă, cea mai veche din Franța, poate nu

⁴ „Marea Idee” a grecilor, adică încercarea de a reconstitui Bizanțul, la început într-un sens cultural, dar mai apoi și într-unul politic (*n. tr.*)

era tocmai pregătită să-i primească pe emigranții din Asia Mică. Mai era și biserica rusă, cu un preot de origine baltică, părintele Valentin, convertit la ortodoxie, un misionar care vorbea de propovăduirea ortodoxiei printre francezi. Acest părinte l-a introdus în slujirea bisericească pe tânărul Părinte Ambrozie în 1942, când abia împlinise 25 de ani; a fost hirotonit în ziua prăznirii Sfintei Cruci, la Paris, de către episcopul [rus] Serghie, pentru grecii din Martigues și din Port-de-Bouc. Împrejurările neobișnuite ale războiului îndreptăteau graba acestei hirotonii.

În această Provence pe care el o iubea mult, la Martigues, aproape de iazul din Berre, Părintele Ambrozie se simțea ca acasă în mijlocul miilor de compatrioți care locuiau în satele vecine: Aubagne, Berre, Istres, Marignagne și Port-de-Bouc. Aici a slujit într-o biserică a Sfintei Ecaterina, pe care a refăcut-o și a umplut-o de tineri. Mergea chiar să caute tineri din Marsilia, îi aducea la biserică, făcea tot ce-i stătea în putință pentru a-i aduna și a-i face să descopere Evanghelia și tâlcuirile Părinților; patruzeci de ani mai târziu, cu ocazia unei călătorii în Sud, am fost martori la amintirea lăsată tuturor de Părintele, văzându-i pe niște foști ascultători ai catehezelor sale, acum bunici la pensie, plângând de bucurie la revederea fostului lor părinte și oferindu-i posibilitatea să-și recapete biserica.

În același timp, la Martigue, într-o fostă stână, fără să fi cunoscut dinainte Filocalia, Părintele Ambrozie se ostenea să afle *rugăciunea*, acea rugăciune neîncetată de care vorbește Sfântul Apostol Pavel.

Theodidact, fără îndrumarea unui „părinte duhovnicesc”, dar luminat de Sfântul Duh, Părintele Ambrozie fu în curând combătut și aruncat în mijlocul intrigilor clericale, care nu i-au dat pace întreaga viață. Pricina: introducerea limbii franceze în cult. Marea parte a credincioșilor nu înțelegeau nimic din Evanghelia citită în limba greacă; de aceea, el a introdus obiceiul de a face și o citire a Evangheliei în franceză, după citirea în greacă. Acest obicei a determinat reacția unei părți din bătrânii comunității care au văzut această schimbare ca fiind cu totul inadmisibilă. Unul dintre ei s-a îndârjit așa de rău în filetismul său, încât a afirmat categoric că pământul bisericii este „pământ grecesc”. Ori, Părintele Ambrozie, pe cât iubea elenismul, – și mai târziu biserica greacă – pe atât respingea filetismul sau șovinismul religios, încă din tinerețe. De altfel, el era un *roumi*, *romaios* și nu un „neo-grec”, „neo-elen”: pentru el, elenismul, *romiosinismul*, ca și imperiul bizantin sau roman, nu era ceva național, ci

supranațional. Romanitatea ortodoxă (sau *romiosinismul*) era o realitate pe care el o avea în sânge și care-i permitea să perceapă – dincolo de un secol XIX filetist – sensul misionar al întregii istorii a Bisericii bizantine.

Pentru Părintele Ambrozie, romanitatea ortodoxă cuprindea această Provență a cărei limbă o învățase, această Galie romană dinaintea de Franța sau „Frankia” năvălitorilor franci, cuprindea această ortodoxie pe care era îndeajuns să o cauti, pentru a o vedea ieșind la iveală: ortodoxia Sfântului Vichentie și a vechilor monahi din insulele Lerini, a Sfântului Ioan Cassian și a monahilor mănăstirii Sfântului Victor din Marsilia și a atâtor centre ascetice care au înflorit prin țară: Apt, Arles, Carluç, Moustiers.

În plus, întreaga Galie a fost curățată de diavoli prin sângele mucenicilor care primiseră din gura marilor ierarhi și duhovnici credința creștină și care au dat Bisericii cununa a nenumărați sfinți. Așadar, Părintele Ambrozie insista asupra acestor rădăcini: ortodoxia nu este în Europa apuseană o religie nouă: „Nu ne convertim la ortodoxie, spunea el, ci revenim la ea.”

Iată cum înfățișa el într-o zi, pentru Î.P.S. Auxentie, întâi-stătătorul Bisericii Grecești Tradiționaliste, înconjurat de clerici și credincioși greci și americani, această Galie romană ortodoxă, în care vedea nu o pricină de mândrie națională, ci dovada că Ortodoxia este într-adevăr credința propovăduită pretutindeni de Sfinții Apostoli:

„Împreună cu sfinția voastră, prindem și noi curaj în acest străvechi pământ galic, stropit cu sângele mucenicilor, unde credința ortodoxă a înflorit până la cucerirea sa de către barbarii germano-franci, întemeietorii monarhiei franceze și nimicitorii Ortodoxiei. Avem rădăcini și un trecut strălucit în această provincie apuseană a Împărăției Ortodoxe al Sfântului Constantin cel Mare, care a fost cârmuită de tatăl său Constantin Chlor.

Încă mai există bisericile romanice cu mănăstirile lor, ca mărturii ale acestui trecut galo-roman. Sfântul Irineu a fost ucenic al Sfântului Policarp al Smirnei, el însuși ucenic al Sfântului Apostol și Evanghelist Ioan, prăznuit astăzi. Glasul Sfântului Irineu încă mai răsună la Lyon, unde a luptat împotriva gnosticismului și a stropit pământul cu sângele muceniei sale.

Parohia noastră ortodoxă din Lyon este la câteva sute de metri de biserica în care a fost semnată în 1270 falsa unire din timpul lui Mihail Paleologul. În amfiteatrul galic din Lyon au fost omorâți Blandina și cei dimpreună cu dânsa, mucenicii din Vienne și mulți alții.

Arles, oraș provensal, a fost ca un Patriarhat pentru gali; aici s-au ținut în secolul al V-lea însemnate sinoade; încă mai vedem aici rămășițe ale trecutului său ortodox, ca și la Nîmes, unde s-au păstrat băile publice; mai sunt metropolele străvechi de la Grande și Petite Narbonnaise.

Orașul Tours a fost însemnat de Sfântul Martin din Tours, ca și întreaga Galie, de altfel; Sfântul Martin este tot atât de cinstit aici pe cât este Sfântul Nicolae în Răsărit; nu vreau să-l uit nici pe Sfântul Ilarie din Poitiers, supranumit Athanasie al Apusului, care a luptat împotriva arianismului și a fost chiar surghiunit pentru aceasta.

La Marsilia mai există și astăzi, încă din secolul IV, mănăstirea fortificată a Sfântului Victor, care l-a văzut pe Sfântul Cassian Romanul, ucenicul Sfântului Ioan Gură de Aur. La picioarele scării monumentale din Marsilia stă scrisă această dedicație:

MARSILIA, ORAȘ FOCEEAN.

În vârful acropolei sale se găsește un mormânt din timpul propovăduirii Apostolilor.

Nu vreau să o uit pe Sfânta Genoveva, ocrotitoarea Parisului, care a rezistat năvălitorilor barbari. În Britania celtică, multe orașe poartă numele sfinților care și-au sfințit viața acolo, înainte de cucerirea ținutului de către franci și de Carol cel Mare filioquistul.

Marea Împărăție Ortodoxă constantiniană a fost surpată de două puteri potrivnice ei: în Apus, francii, vizigoții, normanzii, lombarzii, care au stricat credința ortodoxă prin erezia Filioque și a papismului; în Răsărit, turcii, care ne-au măcelărit de-a lungul a patru secole, dar care au lăsat neatinsă credința noastră. Trăind aici în Apus, simțim pe pielea noastră ceea ce spunea Sfântul Cosma Etolianul: «Blestemați-l pe papă, el este pricina tuturor nenorocirilor». Dar trebuie spus că cei mai răi potrivnici ai lucrării noastre sunt nou calendariștii [greci] și slavii care se împărtășesc cu ei, frați mincinoși, ca și cei din Grecia, din SUA și din Canada..."

Pentru Părintele Ambrozie, adevăratul elenism era roman (bizantin), adică nu se mărginea, ci își găsea rostul în Ortodoxie, în Biserica sobornicească care a primit porunca să meargă să propovăduiască și să învețe toate neamurile. Pentru Părintele Ambrozie, filetismul - fie el grec, rus sau francez - era o tăgăduire a Cincizecimii.

Ortodoxia franceză

ărintele Ambrozie a slujit cu bucurie în Port-de-Bouc, apoi în biserica

din Grenoble, dar tensiunile pricinuite, pe de o parte, de filetiști și, pe de alta, de dorința sa de a propovădui tuturor Ortodoxia – aceste tensiuni l-au determinat încet, încet să părăsească Sudul, pentru a veni la Paris. A frecventat mai întâi Institutul Saint Serge, unde nu existau deloc preocupări misionare la acea vreme și unde nici n-a rămas, apoi Institutul Saint Irénée, organizat pe atunci de un preot rus, cu siguranță genial, dar prea puțin tradițional: părintele Eugraf Kovalevski.

Părintele Kovalevski gândea că ortodoxia existase mai înainte în Franța și că acum trebuia regăsită. Această ortodoxie trebuia mai întâi recunoscută, apoi trebuia refăcută Biserica din Franța și din Italia și, pe termen lung, o Patriarhie Apuseană ortodoxă. Însă această idee era susținută nu numai de părintele Kovalevski, ci și de Frăția Sfântului Fotie, pe care o înființase împreună cu prietenii săi: Vladimir Losski, Leonid Uspenski, Grigorie Grug și alții, mai puțin cunoscuți astăzi.

Această viziune misionară asupra ortodoxiei nu putea decât să-l încânte pe Părintele Ambrozie, închinându-i-se întru totul, străbătând Franța, contribuind la întemeierea de parohii, învățând și propovăduind. Din nefericire, temeliile pe care protopopul Kovalevski dorea să întemeieze renașterea ortodoxiei în Apus erau cam nesigure. Ce-i drept, pentru a-i lua apărarea, trebuie spus că majoritatea „jurisdicțiilor” existente erau cu totul dezinteresate de orice proiect misionar, mărginindu-se la propriile lor obiceiuri și fiind lipsite de conștiința sobornicității Bisericii. De asemenea, ecumenismul prindea putere, ceea ce permitea contacte bune și avantajoase cu heterodocșii, iar o misiune ortodoxă franceză ar fi compromis totul.

Deși dorea să răspândească ortodoxia, părintele Kovalevski era gata să meargă și pe principiul „minimalismului dogmatic”, adică să învețe credința ortodoxă cu cât mai puțină precizie posibil, numai pentru a aduna în jurul său un număr cât mai mare de oameni. Ca și-n cazul multor altor jurisdicții ce i-au urmat, acest „minimalism” dogmatic l-a făcut „să pescuiască în ape tulburi”, să aducă oameni de prin mediile ezoterice și să negligeze nevoița și scumpătatea tradiției patristice. Treptat, această atitudine a dus la o „sectarizare” din ce în ce mai mare a sa, lăsând să pătrundă în Biserica tot felul de învățături heterodoxe.

Un reprezentant deosebit al ortodoxiei contemporane, arhiepiscopul Ioann Maximovici, un sfânt și un mare nevoitor, misionar în China, Europa și SUA, a dorit totuși să păstreze acest proiect pe o linie ortodoxă. Din nefericire,

arhiepiscopul Ioan - care-l iubea pe Părintele Ambrozie, chiar dorea să-l vadă episcop - nu a putut să-l împiedice pe părintele Kovalevski să se rătăcească într-o învățătură și o politică eclezială din ce în ce mai îndepărtate de Ortodoxie. Iar în 1966, la moartea arhiepiscopului Ioan, când episcopul Jean Kovalevski s-a rupt de Sinodul Bisericii Ruse din Afara Granițelor, Părintele Ambrozie nu l-a urmat, ci a hotărât că venise clipa întemeierii unei Ortodoxii franceze cu adevărat ortodoxe, pe cât de vie și misionară, pe atât de credincioasă învățaturii apostolice și patristice.

De fapt, Părintele Ambrozie mărturisea împreună cu *Sinodiconul Ortodoxiei*: „Precum au grăit Prorocii, precum au învățat Apostolii, precum a încuviințat Biserica, precum au predanisit dascălii și precum a primit lumea, așa gândim și noi, așa glăsuim, așa propovăduim, cinstind întotdeauna pre Hristos Adevăratul Dumnezeu nostru și pre Sfinții Săi, în cuvinte, în scrieri, în cugete, în jertfe, în Biserici și în icoane.”⁵

Kovalevski dorea „Ortodoxia franceză”, renașterea Bisericii Galiei Romane din timpurile apostolești. Pentru a-și atinge țelul, nu numai că făcea un minimalism dogmatic, ci și relativiza tradiția de nevoiță a Bisericii Ortodoxe. Dimpotrivă, Părintele Ambrozie împărtășea părerea theologului sârb Iustin Popovici: „Ortodoxia n-a cunoscut nașteri din nou decât întru nevoiță, pentru că alte nașteri din nou nu sunt.” Aceasta era cu adevărat Ortodoxia pe care Părintele Ambrozie dorea să o insufle compatrioților noștri, cu toată puterea și cu toată blândețea sa - viața întemeiată pe Evanghelie.

Descoperirea Greciei și a Sfântului Nectarie

Sntre timp, în perioada anilor 1960-1966, Părintele Ambrozie a descoperit Grecia continentală, țară ortodoxă pe care el a iubit-o dintotdeauna, fără a o putea vizita, din pricina sărăciei.

Datorită lui Nectarie, Stofati și altor prieteni, a reușit și el să ajungă acolo, descoperind îndeosebi micuța mănăstire de maici a Sfintei Treimi din Eghina, unde trăise Sfântul Nectarie și unde se găseau moaștele sale. În „Viața Sfântului

⁵ Părintele Ambrozie a împlinit întreg acest program slujind Liturghia, predicând, scriind, zugrăvind icoane și ridicând biserici, dăruind jertfa gândirii sale prin rugăciune.

Nectarie” pe care a scris-o mai târziu, Părintele Ambrozie povestește întocmai cum l-a descoperit pe sfânt: „În 1960 am fost invitați de niște prieteni, doctorul P. și soția, să-i însoțim într-o călătorie în Grecia (...). Dar purtarea de grijă a lui Dumnezeu, Care peste toate veghează, a avut un cuvânt de spus, căci Dumnezeu ne-a purtat înspre insula Paros, în timp ce noi ne îndreptam către Muntele Athos (...) La mănăstirea Maicii Domnului - Izvorul Tămăduirii am auzit noi pentru întâia dată vorbindu-se de Sfântul Nectarie!

Eram mai mulți în acea zi de Duminică care discutam, așezați sub eucaliptul cel mare de pe esplanada mănăstirii, când o femeie, o țărană pe catârul ei, s-a oprit în fața noastră. Ținea în brațe o fetiță pe care tocmai o mușcase un șarpe. Copilul începuse să se umfle și avea mari dureri. Nici un doctor pe insulă, nici o farmacie deschisă în acea zi – și nici măcar bani nu avea! Numai Dumnezeu putea să-i vină în ajutor, iar femeia pe El Îl căuta și Lui I se ruga, venind în mijlocul monahilor.

Am întins copilul pe pământ. Călugării au plecat să caute niște sfinte moaște, le-au afundat într-un pahar cu apă și i-au dat copilului să bea acest medicament. Tratamentul l-a făcut pe un vizitator să zâmbească neîncrezător. Părintele Nectarie, care ne lăsase un pic, a venit și el cu sfinte moaște, ale sfântului său ocrotitor, Nectarie din Eghina. Ni le-a încredințat și ne-a rugat să binecuvântăm cu ele pe fetiță. M-am supus și i-am îndeplinit mecanic cererea. Copilul s-a liniștit, a încetat să mai sufere și a adormit. Mama ei a dus-o acasă și n-a mai urmat nimic supărător.

Părintele Nectarie, devenit prietenul nostru (de abia ne cunoșteam de câteva ceasuri), ne-a povestit despre sfântul său multe lucruri care ne-au făcut să ne minunăm (...).

Ceea ce tocmai am văzut și auzit ne-a dat un avânt irezistibil de a merge la Eghina și a ne închina la moaștele și la mormântul sfântului, și, prin el, să dăm slavă Dumnezeului creștinilor, Care a făcut omul cu puțin mai prejos față de Domnul, potrivit psalmistului...”

În pofida acestei dorințe, pelerinajul la Eghina n-a avut loc decât un an mai târziu: „În august 1961, însoțit de un prieten care poartă numele său [al Sfântului Nectarie], am săvârșit pelerinajul la Eghina și ne-am întors amândoi îmbogățiți cu cerești binecuvântări.”

La această mărturie trebuie să adăugăm și ce ne-a relatat Anne-Marguerite, una dintre credincioasele venite din Franța cu Părintele Ambrozie,

pentru a-l vizita pe Sfântul Nectarie. De mulți ani ea-și pierduse simțul mirosului. Când călătorii au ajuns la mănăstirea Sfântului Nectarie, o adiere foarte gingașă, ca suflare de vânt puternică și înmiresmată, a umplut mănăstirea. Maicile au explicat că acest fenomen se produce atunci când sfântului îi plac în chip anume cei ce-l vizitează. Anne-Marguerite a simțit mireasma sfântului și, începând din acea zi, și-a recăpătat simțul mirosului.

Această mireasmă duhovnicească era ca un semn de prietenie a Sfântului Nectarie pentru credincioșii din Franța. De aceea, maicile i-au propus Părintelui Ambrozie să-i dăruiască părțile din moaștele sfântului. Cum atunci Părintele Ambrozie nu avea la el cele necesare pentru a lua părțile din sfintele moaște, s-a întors anul următor, aducând moaștele Sfântului Nectarie care se găsesc acum în biserica de pe b-dul Sevastopol, ca și Biblia franceză a Sfântului.

La Eghina, Părintele Ambrozie a vizitat-o deseori pe maica Magdalena, o veche ucenică a Sfântului Nectarie, care viețuia pustnicește în munte, mai sus de mănăstire. Din nefericire, el nu știa că la câteva sute de metri de portul Eghina trăia un alt sfânt, Părintele Ieronim; mai târziu, Părintele Ambrozie a întâlnit mai mulți ucenici deosebiți ai acestuia: maica Eupraxia cea bătrână, maica Eupraxia cea tânără, maica Nectaria din Chorapi și sora sa, Maria, care toate s-au „așezat la picioarele Domnului pentru a asculta cuvântul Său”, părăsind grijile lumești, pentru frumoasă grijă a rugăciunii.

Și în Grecia, Părintele Ambrozie a cunoscut numeroase alte personalități deosebite, precum Părintele Filotheu Zervakos, care îl cunoscuse pe Sfântul Nectarie și care, deși rămas în Biserica oficială, nu înceta să ceară întoarcerea la calendarul Părinților. El i-a recomandat Părintelui Ambrozie să boteze un număr cât mai mare cu puțință de heterodocși – adică pe toți aceia care vor crede din toată inima (cf. Fapte 8, 37). „Tot ce dă mie Tatăl, către mine va veni” (Ioan 6, 37).

El a mai făcut cunoștință cu ruda maicii Irina d'Oinoussa, adică cu monahia Maria d'Oinoussa și cu mănăstirea sa, a cărei istorie este cu totul aparte. Era o familie de armatori foarte bogați. Îmbolnăvindu-se de cancer tatăl, fiica sa Irina s-a adunat înlăuntru și l-a rugat pe Dumnezeu, din toată inima, ca să-i dea ei boala tatălui său, astfel încât acesta să o poată crește pe sora ei cea mică. Dumnezeu a plăcut cererea ei și un cancer întocmai cu cel al tatălui apărui fiicei, spre uimirea doctorilor. Din acel moment, întreaga viață a familiei s-a schimbat! Deja evlavioși, ei și-au pus nădejdea în singurul nostru Mântuitor,

Iisus Hristos. Irina a trăit ca pustnică în casa ei și, cu câteva zile înainte de mutarea sa la Domnul, a primit schima monahală. Luxoasa casă a familiei s-a prefăcut într-o mănăstire. Mama sa, actuala monahie Maria d'Oinoussa, a amenajat într-însa un paraclis. Apoi, la sfatul părintelui Ieronim din Eghina, duhovnicul lor, tatăl și mama Irinei au hotărât să întemeieze o mănăstire în insula care era leagănul familiei și în care, se spune, Sfântul Apostol Pavel se oprise când mergea la Ierusalim (Fapte 20,15). Tatăl său s-a călugărit, primind numele Xenofon. Mama este actuala egumenă a mănăstirii închinată Bunei Vestiri. Cât despre monahia Irina, care a murit înainte de zidirea mănăstirii, trupul său întreg se odihnește acum în inima mănăstirii, în mormântul ctitorilor, așteptând slăvita Înviere.

Părintele Ambrozie l-a mai întâlnit și pe Fotie Kontoglu, iconograful care a regăsit tradiția ascetică și duhovnicească a picturii liturgice și care de pe atunci se opunea începuturilor ecumenismului și patriarhului Atenagoras, pe care-l socotea eretic.

La aceste nume pe care tocmai le-am pomenit, ar trebui să adăugăm o mulțime de personalități duhovnicești despre care vă vom povesti mai pe larg cu alt prilej, și a căror amintire hrănea viața și propovăduirea Părintelui Ambrozie. Iată o singură pildă: cea a unui preot, părintele Evstatie, care, blagoslovind cu apă de mare barca unui pescar, iar apoi bând un pic de apă sfințită și dându-i găleata marinarului ca să bea și el, după obicei, s-a mirat să vadă că cel din urmă nu știa că apa de mare devine dulce după binecuvântare. Făcea adică minuni fără a le recunoaște ca atare.

Tot în acea vreme i-a descoperit și pe cei numiți în chip polemic „stiliști” („vechi-calendariști”), căci pe cât sunt de disprețuiți, pe atât sunt de temuți în mediile moderniste și ecumeniste! Acești *paleoimerologhitai* erau de fapt puterea vie, duhovnicească, mărturisitoare a Bisericii grecești în lupta împotriva modernismului, adică împotriva acelei mișcări de reformare a Ortodoxiei începută prin Enciclica din 1920 și care va sfârși într-o religie mondială, fără nici cea mai mică urmă din credința ortodoxă.

Părintele Ambrozie a cunoscut numeroase personalități de seamă printre acești „vechi-calendariști” pe care el îi iubea din toată inima și pe care îi vedea în întregul lor, dincolo de greutatea luptei, ca pe niște mărturisitori contemporani ai Ortodoxiei, ca pe niște oi ce nu ascultă decât de glasul Dumnezeuului-Om (cf. Ioan 10, 5-6), Cel ce este piatră de poticnire, ieri și astăzi și în toată vremea.

Ca să-i pomenim doar pe cei ce au trecut la Domnul, nu-l putem uita pe Mitropolitul Calist al Corintului, tămăduitorul ce alunga dracii, a cărui viață părea desprinsă dintr-un sinaxar al Părinților pustiei. La ei, Părintele Ambrozie a găsit ceea ce nu vedea în alte părți: unitatea dintre trăirea duhovnicească și mărturisirea de credință.

Cuviosul Părinte Ambrozie Fontrier (foto stânga sus) și câțiva dintre tradiționaliștii pe care i-a cunoscut: Cuviosul Părinte Ieronim de Eghina, proslăvit de Dumnezeu cu darul înaintevederii, Mitropolitul cu viață sfântă Callist al Corintului, învrednicit de Dumnezeu cu darul tămăduirii și al alungării dracilor, Sfântul Mitropolit Filaret, Întâistătătorul Bisericii Ortodoxe Ruse din Afara Granițelor, Maria Pateras d'Oinoussa și fiica sa, cinstita maică Irina, ale cărei moaște nestricate se odihnesc în Mănăstirea Bunei Vestiri din Oinisis, Grecia (centru jos), Arhiepiscopul Auxentie, întâistătător al Sinodului Tradiționalist („vechi-calendarist”) al Greciei.

Rugăciunea

S înainte de a merge în Grecia, vreme de mulți ani, Părintele Ambrozie căutase *rugăciunea* adevărată, cea care face mintea să pogoare în inimă, rugăciunea cea neîncetată, care din neam în neam a fost învățată și transmisă în Ortodoxie, uneori în chip tainic. Și cel mai greu de crezut este că a aflat rugăciunea în mijlocul lumii, în oraș, unde viețuia pustnicește, petrecându-și chiar și ultimii ani precum un sihastru, primind din ce în ce mai puțini oameni, închinându-se Bisericii și celor ce îi născuse prin Botez.

Părintele Ambrozie, care înainte de toate era un monah adevărat, a adevărit cuvintele Sfântului Grigorie Teologul: «Monah este cel ce păzește nevoița sa, nu îndeosebi cel ce fuge de lume; după cum marele David era cel mai lucrător dintre oameni și totodată cel mai însingurat, după graiul său ce bine se potrivește aici: „Singur sunt, până ce nu voi mai fi”». De fapt am văzut mănăstiri fremătând de griji și de gâlcevi lumești, călugări ocupați cu telefonul și cu televizorul. Dimpotrivă, în plin Paris sau la Levallois, Părintele Ambrozie se lepădase de toate cele lumești, dăruindu-se întrutot rugăciunii, plin de pace și de bucurie, în ciuda încercărilor și atacurilor vrăjmașilor.

La doi sau trei apropiați le-a mărturisit despre căutarea rugăciunii, despre lacrimile care întrerupeau rostirea neîncetată a preadulcelui nume al lui Iisus: „Doamne Iisuse Hristoase, Fiul lui Dumnezeu, miluiește-mă pe mine, păcătosul.” De asemenea, el stăruia în a spune că numai întru rugăciune se deslușesc tainele lui Dumnezeu, care sunt mai presus de minte și de orice cuvânt. Îi plăcea să repete cuvintele Părinților: „Mai mare lucru este a te curăți pentru Dumnezeu, decât a grăi despre Dumnezeu.” și „Rămâi în chilia ta, și ea te va învăța pre tine totul.”

Cei ce l-au cunoscut pe Părintele Ambrozie știu cât de puternică era rugăciunea sa înaintea lui Dumnezeu, pentru că au trăit simțământul că în chip tainic sunt acoperiți de rugăciunea sa ocrotitoare. Și câți oare nu s-au tămăduit, prin puterea rugăciunii sale, pentru dragostea sa față de Născătoarea de Dumnezeu și de Sfântul Nectarie! Cunoaștem mulți oameni care au fost atinși de cancer sau de alte boli și care s-au însănătoșit, aflându-și tămăduirea spre folosul lor. Știm că Dumnezeu i-a vindecat în chip minunat, prin rugăciunea robului

Său, căci am fost martori la neliniștile și la durerile lor, dar și la izbăvirea lor! Într-o bună zi vă vom povesti acestea toate, cu de-amănuntul.

Părintele Ambrozie credea că cheia și miezul istoriei Bisericii este unirea cu Dumnezeu. De fiecare dată când rugăciunea învie în istoria Bisericii, întregă viața duhovnicească înflorește, dogmele sunt mărturisite, poporul creștin se apropie mai des și regulat de Împărtășirea cu înfricoșatele Taine. Părintele îi iubea pe toți cei ce de-a lungul istoriei au determinat astfel de învieri ale isihasmului: Sfântul Grigorie Palama, marele arhiepiscop al Salonicului, din moaștele căruia s-a străduit din răsuputeri să obțină părțile, pe care le-a așezat în biserica de pe b-dul Sevastopol, Sfântul Maxim Grecul, Sfântul Paisie Velicikovski, Sfântul Nicodim Aghioritul și întreaga mișcare a „colivașilor”.

Era tradiționalist, dar nu în sensul de a păstra cu gelozie un patrimoniu mort, precum o statuie de sare. Și-a arătat dragostea pentru Sfânta Tradiție prin strădania de-o viață pentru ca rugăciunea sa să se înalțe ca tămâia înaintea lui Dumnezeu, ca jertfa de seară (cf. Psalm 140:2). Pentru el adevărata Predanie era a celor îndumnezeiți, a sfinților, care din neam în neam trăiesc Cincizecimea.

Învățătura patristică

Părintelui nu-i plăcea cuvântul *patristic*, pentru că acest termen este folosit de scolastici pentru a numi ceva specific Părinților Bisericii, de parcă Părinții ar fi avut o altă învățătură decât cea a Apostolilor, alta decât cea Sfântului Duh. De fapt învățătura, propovăduirea și metoda Părintelui Ambrozie erau profund călăuzite de Părinții Bisericii, care pentru el reprezentau persoane vii, nu autori morți. Îmi amintesc că unul dintre cei mai cunoscuți teologi ai Bisericii Ortodoxe din zilele noastre – care a venit mai târziu să locuiască câteva zile la Părintele Ambrozie – îi spusese unuia dintre noi: „Dacă ați publicat texte atât de ortodoxe, sunt convins că n-ați trecut prin nici unul din Institutele de Teologie, care deformează Ortodoxia. Cum ați făcut?” I-am explicat atunci că l-am cunoscut pe Părintele Ambrozie, care ne-a învățat să citim textele în chip ortodox și care, de-a lungul anilor, prin numeroase cursuri ținute în cele două cămăruțe de la Levallois-Perret, a însemnat pentru noi mai

mult decât toate Facultățile la un loc, de teologie sau de altceva. Niciodată, de atunci, n-am mai întâlnit pe cineva pe măsură!

Părintele Ambrozie a alcătuit și a susținut numeroase cursuri pe care, cu voia lui Dumnezeu, într-o bună zi le vom publica în întregime sau în rezumat. Unele, mai vechi, sunt din păcate pierdute; în cazul altora, notele s-au păstrat – precum cele ale cursului despre Sfântul Grigorie al Nisei. Cele dintâi cursuri tratau despre Sinoadele Ecumenice, apoi despre „romanitate”, și au fost ținute în biserică. După aceea, au continuat la el acasă, cu vreo 10 persoane, dintre care una este monahie, alți doi, preoți, al patrulea, arhimandrit, iar un altul, episcop. Astfel, la Levallois ne-a tâlcuit „păcatul strămoșesc” potrivit Tradiției ortodoxe, arătând pe larg că felul juridic al latinilor de a înțelege păcatul strămoșesc, de obârșie augustiniană și anselmiană, este nu numai străin de Biserica veche, dar este și o hulă împotriva lui Dumnezeu.

Părintele Ambrozie dădea ca exemplu traducerea unui verset din Psalmul 50: „Ție unuia am greșit și rău înaintea Ta am făcut, așa încât drept ești Tu întru cuvintele Tale și biruitor când vei judeca Tu” [traducerea întocmai fiind: „Ție unuia am greșit și ce este viclean înaintea Ta am făcut, ca să Te îndreptățești întru cuvintele Tale și să biruiești când Te vei judeca Tu”]. Părintele Ambrozie critica traducerea „biruitor când vei judeca Tu” care înseamnă că Dumnezeu judecă pe păcătos, în timp ce textul folosește, în chip cel puțin surprinzător, diateza pasivă. Aici nu Dumnezeu îl judecă și îl osândește pe păcătos, precum în teologia augustiniană, în care un Dumnezeu care m-a zidit neputincios a face sau a nu face binele – lipsit de har sau înzestrat cu el, fără vreo contribuție a mea – mă pedepsește sau mă răsplătește după bunul Său plac. Nu, ci David, autorul psalmului, cu ochii săi de proroc îl vede pe păcătos judecându-se cu Dumnezeu și învinuindu-L că „om aspru ești, iei ce nu ai pus și seceri ce nu ai sămănat” (*Luca 19,21*). Dumnezeu nu este „om aspru”, însă păcatul, erezia și ateismul ne fac să-L vedem astfel. Tocmai de aceea, începutul unei purtări corecte și bineplăcute lui Dumnezeu (*orthopraxia*) este să avem o credință dreaptă în Dumnezeu (*orthodoxia*).

Părintele Ambrozie dorea să spună nu numai că îl judecăm pe Dumnezeu, fiecare în parte, atunci când vrem să-L reducem la vederile noastre omenești, mult prea înguste, ci că există și teologii false, care-L judecă pe Dumnezeu înfățișându-L ca pe un adevărat tiran ce plăsmuiește un foc ca să-i chinuiască pe cei ce nu L-au cunoscut, pentru că El Însuși nu a vrut să li Se descopere.

Acestei groaznice înțelegeri a iadului, Părintele Ambrozie îi opunea învățătura luminoasă a Sfântului Isaac Sirul, care experiase în chip duhovnicesc cele despre care Domnul ne vorbește în Evanghelie. Ori, ce ne spune Evanghelia? Ea ne vorbește despre un foc care nu se stinge defel. Dacă iadul ar fi plăsmuit de Dumnezeu – un Dumnezeu necruțător, desigur – el putea să dispară într-o bună zi, căci nimic din cele plăsmuite, zidite, nu sunt veșnice prin fire. Dacă este cu adevărat veșnic, după Sfântul Isaac, înseamnă că iadul n-a fost plăsmuit de Dumnezeu, întreaga scolastică fiind astfel tăgăduită. Iadul este focul dragostei dumnezeiești așa cum se înfățișează celui ce-L urăște pe Dumnezeu și pe frații săi. Iar pentru cei ce-L iubesc pe Dumnezeu, acest foc nezidit al dragostei dumnezeiești devine răcoare, băutură, hrană și odihnă; pentru cei ce-L resping este chin de nesuportat. Dumnezeu nu nimicește iadul pentru că El nu vrea să silească voia făpturii Sale, care-L respinge slobodă fiind. Pilda ne este oferită de parabola fiului risipitor din Evanghelia după Luca: la sfârșitul parabolei, tatăl iubitor l-a implorat pe fiul său mai mare să binevoiască a intra întru bucuria ospățului, dar fiul acesta l-a refuzat. Dumnezeu îi cheamă pe toți oamenii să intre în rai, dar nu silește pe nimeni.

Pentru a înțelege, Părintele Ambrozie dădea ca pildă povestirea *Frumoasa și Bestia*: deși sinceră, iubirea Fiarei este de nesuportat pentru frumoasa fată, care n-o poate iubi; Părintele mai adăuga că nici o pildă nu poate înfățișa cu adevărat aceste stări sufletești. Iubirea noastră de sine ne întemnițează în propriul nostru iad; dragostea de Dumnezeu și de aproapele ne deschid Dumnezeului iubirii.

Aceste cursuri erau urmărite cu râvnă de micul grup pe care Părintele Ambrozie îl aduna acasă, iar participanții se umpleau adesea de bucurie descoperind comorile credinței, departe de tot ce învățaseră ei didacticist și sec. Multe teze așa-zis „științifice” cu privire la Sfinții Părinți și la istoria Bisericii apăreau ca fiind roadele unor presupuneri augustinieni. Înlăturând aceste presupuneri false, se regăsea Biserica vremurilor apostolești. Și, astfel, se deschideau noi orizonturi.

În cursul anilor, au urmat alte cursuri, care curând după aceea s-au ținut iarăși în biserica de pe b-dul Sevastopol: despre canonul pascal, despre originile papismului, despre Filioque, despre Anavathami, despre canoanele Sfintelor Sinoade, iar în ultimul an al vieții sale – despre Sfânta Liturghie. Două idei hotărau alegerea acestor subiecte:

1. nevoia întăririi dogmatice: în realitate, aruncați într-o lume a scolasticii, a papismului, apoi a protestantismului, trebuia ca ortodocșii francezi să cunoască învățătura Părinților și ereziile, pentru a nu confunda, din neștiință, grâul cu neghina.

2. nevoia, nu mai puțin arzătoare, de a înțelege „înălțimea, lărgimea și adâncimea” desăvârșită a teologiei noastre ortodoxe, așa cum ni se înfățișează ea în cântările liturgice. Ce cântăm noi la slujbe, repeta adesea Părintele Ambrozie, cuprinde toată teologia noastră. El adăuga că nimic nu este mai frumos decât aceste cântări, poeme de neîntrecut, vârfuri ale culturii. Dorea ca toți credincioșii să poată lua tot ce e mai bun din această hrană duhovnicească, ce ne-o împărtășește Biserica.

Părintele Ambrozie stăruia asupra nevoiei unei angajări în credință întemeiate pe Sfinții Părinți și pe Sinoadele Ecumenice, pe sinaxare și pe slujbe. Nu accepta ideea că ar putea exista o evlavie despărțită de dogmă sau, mai mult, gânditori în Biserică sau filosofi care să teoretizeze asupra dogmelor: însăși noțiunea de *theologumenă*, părere teologică, i se părea antiortodoxă. Vorbind despre Yannaras într-un număr din *La Lumière du Thabor (Lumina Taborului)*, a spus limpede ce credea despre „gânditorii” și cei ce pătrund în domeniul teologiei fără să-și curățească inimile: „Toți cei ce au vrut să se apropie de tainele teologiei („cuvântării de Dumnezeu”) fără a urma calea arătată de Sfinții Părinți: curățirea, luminarea, desăvârșirea, toți aceia au făcut teologie cu elemente filosofice și filozofie cu elemente teologice; artă profană cu subiect religios, după cum spunea L. Uspenski, vorbind despre arta Renașterii. S-au rătăcit în labirintul ereziilor, târând după ei o mulțime de suflete pentru care Hristos a murit! Tot așa sunt în zilele noastre neo-ortodocșii, cu teoreticianul lor Christos Yannaras, care au adus iarăși la modă vechea teologie nicolaită.” (*La Lumière du Thabor*, 27, 1990, p. 102-103).

Dimpotrivă, dacă lupta împotriva bolii „opinieii mele” în materie de dogmă și de credință, era străin oricărei prezentări „didacticiste” sau de „conservare” a credinței. Să dăm alte trei exemple:

a) I se părea greșit ca Ortodoxia să fie înfățișată ca „Biserica celor 7 Sinoade Ecumenice”, pentru că și Sinodul [constantinopolitan] din 879-880 ar trebui să fie socotit un Sinod Ecumenic, al VIII-lea, întrunind toate atributele unui astfel de sinod. De fapt, un „sobor a toată lumea” este în mod obișnuit convocat de împărat – în cadrul Imperiului Bizantin – pentru a lămuri o

problemă de credință; el întărește Sinoadele Ecumenice de dinaintea lui, iar hotărârile sale sunt primite de către cele cinci Patriarhii și, în cele din urmă, de către conștiința, cugetul Bisericii. Toate aceste criterii se aplică și Sinodului Ecumenic VIII, care, reunit la Constantinopol de către instanța împărătească, a reafirmat împotriva ereziilor pro-filioque, statornicia Simbolului de Credință (Crezului) și a rânduit canoane care proscriseră papismul și orice pretenție de superioritate a vechii Rome asupra celei noi. Pe lângă acestea, sinodul l-a proclamat ca al VII-lea Sinod Ecumenic pe sinodul general de dinaintea sa, cel al icoanelor, și a primit încuviințarea hotărârilor sale din partea reprezentanților tuturor patriarhilor, inclusiv de la legații papei Ioan al VIII-lea al Romei, mai apoi fiind întărit și de către conștiința Bisericii. Ortodocșii sunt îndemnați să cinstească cum se cuvine al VIII-lea Sinod Ecumenic, după cuvântul Sfântului Marcu al Efesului din Mărturisirea sa de credință⁶.

b) Părintele Ambrozie nu accepta în nici un chip expresia „pe vremea Bisericii nedespărțite”, Biserica lui Hristos, prin însăși firea ei, fiind nedespărțită. Te poți despărți de Biserică, spunea el, dar nu o poți despărți. Trupul lui Hristos nu poate fi împărțit.

c) Încă și mai important, el mărturisea că Hristos este Cuvântul *asarkos* – fără de trup – ce S-a făcut cunoscut prorocilor, „Cel vechi de zile” de care vorbește prorocul Daniil. Întemeindu-se pe tâlcuirile Părinților la Vechiul Testament, Părintele Ambrozie nu socotea drept ortodoxă reprezentarea Tatălui din icoanele așa-zise „ale Sfintei Treimi”. De fapt, o astfel de reprezentare este potrivnică Sinodului II de la Niceea, care a tâlcuit toate temeierile cinstirii icoanelor. Potrivit celor afirmate la acest sinod, reprezentarea lui Dumnezeu era oprită în Vechiul Testament pentru că, după însăși slova textului biblic, poporul nu l-a văzut pe munte pe Dumnezeu cel nevăzut. Ori, imaginile [„icoanele”] au devenit necesare când Dumnezeu s-a făcut om văzut, pentru mântuirea noastră. Noi Îl reprezentăm pe Dumnezeu-Cuvântul pentru că S-a întrupat, dar nu

⁶ Nu a existat o unanimitate în Ortodoxie privind numărarea în rândul Sinoadelor Ecumenice a sinodului din 879. Unii au ținut la numărul „șapte” și din pricina cuvintelor Psalmistului: „Cuvintele Domnului, cuvinte curate, argint cu foc lămurit, ispitit pământului, curățit **de șapte ori**” (Psalmul 11:6). Totuși, într-un document oficial al Bisericii, Enciclica de la 1848 a celor patru Patriarhi ai Răsăritului („Răspuns la Epistolia Papei Pius al IX-lea, *Către Răsăriteni*”) se osândește erezia filioque „9. Fiindcă a fost lovită cu afurisenie, ca o înnoire și adăugire a Crezului, la **Soborul al optulea a toată lumea**, adunat la Constantinopol pentru împăcarea Bisericilor Răsăritene și Apusene” (n. ed.)

reprezentăm în mod direct nici pe Dumnezeu, nici pe Dumnezeu-Duhul Sfânt, căci nu S-au întrupat.

Când îi spuneai Părintelui Ambrozie că cutare preot nu respectase, într-o anumită privință, aceleași expresii [bisericești] ca și ceilalți, răspundea cam așa: „Dar Biserica așa a hotărât! Ce cântăm noi la slujbe? Ce spunem în rugăciunile noastre? Biserica nu ne îndeamnă să spunem lucruri neadevărate!” Astfel urma tâlcuirea dată de toate slujbele Bisericii în privința „Celui vechi de zile”.

De asemenea, socotea a fi eretică ideea că slujba Schimbării la Față, ce cuprinde întreaga învățătură a Bisericii cu privire la lumina nezidită, ar fi plină de „lirism poetic” și nu de adevărul cel mai curat, exprimat în cuvinte omenești.

Chiar înainte de a li se oficializa cultul, Părintele îi cinstea pe „Noii Trei Ierarhi și Dascăli ai Bisericii”, Sfântul Fotie, Sfântul Grigorie Palama și pe Sfântul Marcu al Efesului. Despre acesta din urmă, Părintele dorea să scrie o carte. Cât despre Sfântul Grigorie Palama, el vedea în lupta sa împotriva lui Valaam, confruntarea dintre două teologii: cea Părinților și cea a scolasticii cu temeuri augustinene. Toate conceptele moderne – mai mult sau mai puțin inspirate din lucrările lui John Meyendorff – ce tind să relativizeze însemnătatea dezbaterii dintre culmea teologiei ortodoxe, Sfântul Grigorie Palama, și latinizării Varlaam sau Achindin, îi păreau a fi chestiuni istorice lipsite de înțeles și menite să slăbească mărturia marelui și vestitului arhiepiscop al Thesalonicului. Părintele Ambrozie era chiar foarte aspru față de cei care vorbeau despre *palamism*, de parcă Sfântul Grigorie Palama ar fi apărut o altă învățătură decât credința Apostolilor, un alt duh decât cel al Dumnezeieștii Scripturi. „Nu există nici «vasilism», nici «hrisostomism» în Biserica noastră.” Dacă în Apus există felurite teologii – bonaventurism, tomism – aceasta se datorează pierderii adevăratei teologii – cuvântarea de Dumnezeu.

Mai mult, în această privință Părintele Ambrozie urma cu credincioșie *Sinodiconul Ortodoxiei*, ce nu îngăduie nici o ruptură sau despărțire înăuntrul cetei Părinților și care face veșnică pomenire „Sfântului Grigorie Palama, care, prin graiurile și faptele sale, s-a adevărit a fi părtaș și frate tuturor Părinților, tovarăș lor în luptă și prieten apropiat”.

Părintele Ambrozie nu înțelegea cum ar putea exista o teologie academică; pentru el, teologia nu poate fi despărțită de viață, de nevoie, de Biserica lui Hristos; așa cum spunea unul din prietenii noștri, teologia este curățirea, luminarea, desăvârșirea.

Mărturisirea credinței

După Părintele Ambrozie, theologia nu se poate despărți nici de viața duhovnicească în Hristos, nici de mărturisirea credinței. Un creștin luptând împotriva celor trei vrăjmași ai omului – diavolul, păcatul și moartea – nu se poate socoti ca fiind în afara istoriei și a vieții, și nu poate închide ochii la învățăturile greșite și la rânduielile deformate, semănate fără încetare de părintele minciunii pentru a pierde pe oameni. Față de multitudinea șovăielilor, neîncrederilor omenești, Descoperirea este unică, iar credința se cuvine a fi lămurită: „Nu este vorba, spunea Părintele Ambrozie, de a-L slăvi pe Dumnezeu după cum vrem noi, ci după cum El Însuși voiește!” Și încă: „Devenim ortodocși, nu pentru a reface Biserica, ci pentru a ne reface pe noi înșine în Biserică.” El se supunea pe sine acestei cerințe, în fiecare zi, atunci când rostea Crezul, cercetând esența credinței sale. Pentru dânsul, îndatorirea unui preot era să fie „glasul Evangheliei”, o pan-evanghelie. Nu trebuie să ne întrebăm ce credem noi sau ce cred ceilalți, ci ce crede Biserica. Părintelui îi plăcea lui să repete că „măsura desăvârșită a tuturor lucrurilor este Hristos, Dumnezeu adevărat și Om adevărat”. Biserica lui Hristos era, în ochii săi, măsura oricărui adevăr și, de aceea, nu pricepea cum pot unii să se folosească de harul primit în Biserică pentru a propovădui o învățătură diferită, nouă, străină Evangheliei și Părinților.

Un episcop sau un preot care propovăduiește o erezie, ne învăța el adesea, încetează să mai fie preot sau episcop. Dacă este episcop, își pierde „succesiunea apostolică”, care nu se transmite mecanic, prin punerea mâinilor, ci rămâne strâns unită cu dreapta credință. Ideea scolastică și legalistă potrivit căreia un episcop rămâne „valid”, chiar și atunci când susține un mesaj potrivit Evangheliei și credinței ortodoxe, însemna pentru Părintele Ambrozie tăgăduirea eclesiologiei patristice, așa cum se predanisește în canoanele Apostolilor, ale Sinoadelor Ecumenice și locale.

Diferențierea, susținută de unii contemporani, între canoane așa-zis dogmatice și cele iconomice sau relative, i se părea o subminare a învățaturii Apostolilor și Părinților, care au evitat aceste diferențieri menite să îndreptătească cele mai rele obiceiuri.

Începând cu ridicarea necanonică a anatemei de către patriarhul Athenagoras, Părintele Ambrozie s-a îndepărtat din ce în ce mai mult de așa-numita „ortodoxie oficială”, implicată în mișcarea ecumenistă; s-a îndepărtat din dragoste pentru credință, pentru eclesiologia ortodoxă și pentru *Pidalionul* (*Cârma*) Sfântului Nicodim Aghioritul. La puțină vreme, a demascat ecumenismul ca purtând pecetea unei false iubiri, a unui dialog neadevărat, ca fiind marea erezie ce amenință Biserica Ortodoxă.

Pentru el, ca și pentru Părintele Iustin Popovici, ecumenismul era o pan-erezie. Este învățătura care luptă împotriva dogmei unicității Bisericii, care nimicește tot ceea ce-i păzește pe creștini de căderea în felurite erezii, fără de număr. În ideologia ecumenistă, Biserica devine una „de negăsit” sau „potențială”, alcătuită sau recompusă din mădulare risipite, astfel încât credincioșii pierd orice criteriu al deosebirii adevărului de greșală. Tradiția ortodoxă se reduce la o tradiție între multe altele, canoanelor apostolice nu li se mai recunoaște autenticitatea, apărând, oricum, ca fiind legate de un context istoric al unei anumite epoci. Sinoadele Ecumenice sunt de asemenea prezentate ca „învechite”: ele sunt rodul rivalității dintre diversele curente politice ș.a. Consecința tuturor acestor nerozii este că bietul creștin ortodox nu mai știe nici ce să creadă, nici încotro să se îndrepte, se află într-o confuzie deplină. Întocmai ce vedem în prezent, zi de zi.

Dacă Părintele Ambrozie mărturisea, împreună cu Sfântul Ioan Gură de Aur, că trebuie să osândim erezia și nu pe eretic, boala și nu pe bolnav, el nu credea – tot nedespărțit de Sfântul Ioan Gură de Aur și de Părinți – că ar putea exista vreo erezie fărăeretici, vreo boală fără bolnavi. Adică, nu era cu puțință de a rămâne în comuniune cu cei ce susțin fără șovăire, în public, teoria ramurilor și recunosc ca Biserici adunările care învață o credință străină de cea ortodoxă. Canoanele bisericești fac o datorie din a ieși din părtășie cu cei ce propovăduiesc cu capul descoperit erezia, mai cu seamă canonul 15 al Sinodului I-II.⁷ Însă niciodată erezia nu a fost propovăduită mai fățiș decât acum, de către

⁷ Canon 15 Sinod I-II. *Pidalion* (sau *Cârma Bisericii*), M-rea Neamțu, 1844, trad. mitrop. Veniamin Costachi: [...] Că cei ce se despart pe sineși de împărtășirea cea către întâiul șezător al lor, pentru oarecare eres osândit de Sfintele Sinoade, sau de Sfinții Părinți, de acela adică care eresul în public îl propovăduiește, și cu capul descoperit îl învață. Unii ca aceștia nu numai Canonicității certări nu sunt supuși, îngrădindu-se pe sineși, despre împărtășirea numitului Episcop, mai înainte de Sinodiceasca cercetare, ci și de cinstea cea cuvenită celor Dreptslăvitori se vor învrednici. Că nu au osândit Episcopi, ci minciuno-episcopi, și minciuno-

mulți episcopi, mai ales cei ai Patriarhiei Constantinopolului. Patriarhii Atenagoras, Dimitrie și acum Bartolomeu, urmând întru totul înaintașilor săi, au fost apărătorii teoriei ramurilor, s-au rugat împreună cu heterodocșii, și-au afirmat dorința de apropiere de religiile necreștine, tăgăduind astfel nevoia întrupării Cuvântului și Domnului Iisus Hristos pentru mântuirea noastră. Episcopii acestor Biserici implicate în ecumenism au făcut multe alte declarații, propovăduind în Australia nestorianismul cel mai hulitor, afirmând la Alexandria că Mahomed este considerat apostol al lui Hristos.

Pentru Părintele Ambrozie, acești episcopi nu puteau fi slujitorii lui Hristos ci, după cum se manifestau în discursurile lor, trădători ai învățăturii Bisericii Ortodoxe. Departe de a fi episcopi adevărați, după cum spun primele Sinoade Ecumenice, ei devin niște pseudo-episcopi, păstori prefăcuți, „lupi nemiloși” ce nu cruță turma.

Și cum să-i socotim pe acești pseudo-păstori ca purtători ai harului lui Iisus Hristos, ca mădulare vii ale Bisericii?! Dimpotrivă, trebuie ruptă orice părtășie eclezială cu niște înșelători care riscă să îmbolnăvească întreaga turmă. Așa a făcut Părintele Ambrozie punându-se mai întâi sub omoforul Bisericii Ruse din Afara Granițelor, apoi sub cel al Bisericii grecești tradiționale, vechi-calendaristă (așa-zisă „stilistă”). După moartea mitropolitului Filaret al New-York-ului, întâi-stătătorul Bisericii Ruse din Afara Granițelor, unii episcopi din acest Sinod au vrut să se apropie de anumite Biserici implicate în mișcarea ecumenistă, care prin hotărârile ei pune în pericol atâtea suflete! În conștiința sa, Părintele Ambrozie nu putea accepta această deformare a mărturisirii dreptei credințe, alta decât cea care fusese până atunci a Sinodului rus. Totuși, în ultimele sale luni de viață, a nădăjduit că noua situație realizată prin căderea puterii comuniste din Rusia și prin înființarea unei ierarhii paralele chiar în Rusia, a Bisericii din Afara Granițelor, va sili acest Sinod, mai devreme sau mai

învățători. Și nu cu schismă au rupt unirea Bisericii, ci s-au silit a izbăvi Biserica de schisme și de împărțiri. [Apostolesc: 31; Sinod 4: 18; Sinod 6: 10, 31, 34; Sinod 1 și 2: 12, 13, 15; Gangra: 6; Cartaghén: 10, 11, 62; Antiohia: 5]

TÂLCUIRE

[...] iar dacă întâi șezătorii cei numiți ar fieretici, și eresul lor l-ar propovădui întru arătare, și supușii lor pentru aceasta se despart de ei, și mai înainte încă de Sinodiceasca judecată pentru eresul acela, Unii ca aceștia despărțindu-se de aceia nu numai nu se osândesc, ci și de cinstea cea cuvenită, ca niște Dreptslăvitori, sunt vrednici. Că nu au pricinuit schismă Bisericii cu osândirea aceasta, ci mai ales o au slobozit de schisma și eresul minciuno-episcopilor acelora.

târziu, să întrerupă orice legătură cu Bisericele membre ale Consiliului Ecumenic al Bisericilor de la Geneva. S-a împotrivit înființării premature a unei ierarhii a Bisericii grecești chiar în Rusia, iar când Biserica greacă tradiționalistă a analizat acest proiect, el a mers în Grecia, pentru a se consemna în actele Sinodului protestul său, adresând rugămintea de a nu lua dorința de răzbunare a unora drept o nevoie a Bisericii.

Părintele Ambrozie nu cunoștea fanatismul, vrăjmășiile personale, râvna fără dreptă socoteală. El lupta doar împotriva a ceea ce ne separă de Hristos și mărturisea că erezia, ecumenismul sau oricare altă erezie din istorie, cât și păcatele personale împiedică unirea noastră cu Dumnezeu. Dorința sa cea mai mare era să se unească cu Hristos și să rămână unit cu Cel Ce-l aruncase în mijlocul luptelor clericale, pe când iubea pustnicia și rugăciunea mai mult decât orice.

Truda de păstor de suflete

Numai Dumnezeu știe cât s-a luptat și a suferit Părintele Ambrozie pentru a construi parohiile din Franța și cât de mare i-a fost credința cu care, într-adevăr, muta și munții din loc. Până spre sfârșitul vieții, Părintele a avut de suferit din pricina a tot felul de potrivnici, apropiați sau depărtați; unul, din invidie, dorea să-i ia parohia din Paris, altul râvnea la preoție și, neputând-o agonisi (canoanele Bisericii îl opreau), defăima pe cât putea pe cel ce-l adusese la Ortodoxie, îl catehizase și-l acoperise cu rugăciunea sa. Astfel de lupte au fost îndurate de nenumărați sfinți de-a lungul istoriei Bisericii, iar Părintele Ambrozie îl cita pe Apostolul Pavel, care spunea: „Alexandru, faurul de aramă, multe rele a arătat mie”.

Când Părintele Ambrozie a întemeiat biserica Sfintei Treimi-Sfântul Nectarie din Paris, foarte puțini credincioși îl însoțeau; numai câțiva l-au urmat, când episcopul Jean Kovalevski s-a despărțit de Biserica Rusă din Afara Granițelor. Printre ei era profesorul Jean-Joseph Bernard, împreună cu care Părintele Ambrozie va săvârși o lucrare de amploare, dar cu totul trebuincioasă întemeierii parohiilor franceze: traducerea cărților de slujbă.

La început, Părintele Ambrozie fusese chemat să ia parte la încercări colective de traducere, dar și-a dat seama că nu se desfășurau într-un duh de evlavie, ortodox, necesar acestei lucrări: colectivul de traducători cuprindea mai mulți specialiști romano-catolici și protestanți și, astfel, precumpănea un duh al falsei-științe. Așa că a început să traducă singur toate slujbele duminicilor și ale sărbătorilor de peste an, lăsând pentru mai târziu pe cele din timpul săptămânii, căci mai întâi trebuia să aibă textele necesare vieții unei parohii. Părintele traducea textele din grecește, iar Jean-Joseph Bernard, muzicolog și compozitor, adapta vechile cântări slavone la textul în franceză. De fapt, structura ritmică a limbii franceze nu se potrivește defel cu stilurile melodice „clasic bizantine”, cântate în bisericile elenofone. În schimb, cu textele franceze se armonizau glasurile slave, moștenite de la bizantini, dar schimbate de-a lungul timpului.

Partea grea, pentru traducător ca și pentru compozitor, era de a nu cădea în estetism. Întâi de toate, traducerea era o nevoie, fiindcă întotdeauna în Biserica Ortodoxă s-a îngăduit fiecărui neam să se roage în propriul său grai. Ne poate părea frumoasă o cântare într-o limbă străină, dar în biserică trebuie să fim atenți la tot ce se spune și se face, și să înțelegem tot ce se cântă. De aici necesitatea unor traduceri în același timp simplă, precisă teologic, accesibilă credincioșilor, ritmată și bine-sunătoare. Vom reveni imediat la metoda de traducător a Părintelui Ambrozie. În ce privește partea muzicală, erau atâtea piedici de trecut! Într-adevăr, în Rusia secolului XIX au înflorit în biserici compoziții polifonice frumoase, fără îndoială, dar lipsite de puterea rugăciunii, numite „opera clerului”. Ținta cântărilor Bisericii, spunea Părintele Ambrozie, este rugăciunea; nu este de a ne face să simțim o emoție estetică, care împiedică rugăciunea. Nu dragostea pentru muzică ne adună pe noi la biserică! Frumusețea cântărilor Bisericii nu este un scop în sine, ci este precum o propedeutică⁸, o introducere minimală în frumusețea Împărăției lui Dumnezeu. Ea înalță sufletul credincioșilor către Dumnezeu, Frumusețea desăvârșită, Cel mai presus de toată frumusețea.

Traducător riguros, Părintele Ambrozie nu renunța niciodată la sensul, baza semantică a unui cuvânt, în favoarea „sonorității” plăcute. Într-o zi, cineva l-a întrebat dacă putea să înlocuiască într-o traducere expresia „a été faite” prin „a été formée”. El a răspuns că nu. Părintele a renunțat la jocul de sonorități, de

⁸ Curs pregătitor care cuprinde elementele de bază dintr-un domeniu științific (n. ed.)

aliterații, de ritmuri lăuntrice atât de dese în textele grecești și pe care nu le putem transpune în franceză fără a cădea în manierism (lipsă de firesc). El spunea că sistemele celor două limbi se opun. În schimb, era foarte atent la sonoritate, la ritmicitatea accentelor, la cadența frumoasă a limbii franceze. Traducerile sale scot la lumină o artă literară desăvârșită. Pe de o parte, fără a folosi cuvinte noi, ele dau sensuri noi și pline de vigoare unor cuvinte cunoscute, ca de exemplu cuvântul „garde” în irmosul celei de-a patra cântări a canonului Învierii: „*Du haut de sa garde divine, qu’ Avaqoum, le hérqult de Dieu, se tienne avec nous, qu’il nous montre l’ange de lumière qui crie a haute voix...*”⁹ Pe de altă parte, Părintele Ambrozie șlefuaia fără încetare textele, pentru a le reda „bună-sunarea”; uneori, le arăta celor ce veneau la catehezele sale cum, schimbând pur și simplu locul cuvintelor în frază, se ajunge la un text francez la fel de frumos ca originalul, plin de har și de poezie. În cântarea celor trei tineri din Vavilon, Părintele înlocuia formula „Tu es béni, Dieu de nos pères”¹⁰, care se termină într-o silabă surdă, prin formula „Dieu de nos pères, Tu es béni”. Și, în sfârșit, să adăugăm că pentru traducerea textelor liturgice este necesar un duh de rugăciune și, în această privință, nu știm cu ce traduceri le-am putea compara pe cele ale Părintelui Ambrozie, despre care un diacon rus ne mărturisea: „Am folosit mai multe traduceri în franceză, dar nu găsesc în ele rugăciunea. Nu regăsesc cuvintele rugăciunii pe care o spun și pe care o simt în slavonă, decât în traducerile Părintelui Ambrozie”.

În afara cursurilor amintite deja, pentru a îmbogăți credința celor ce veneau la biserică, Părintele Ambrozie publica o mică revistă, „Cateheza ortodoxă”, pe care a realizat-o el însuși în condiții grele. Când era vorba de o lucrare în slujba Bisericii, dorea să fie cât mai bună cu putință, chiar și când avea mijloace sărace. Cu mult înaintea de a apărea pe piață calculatoarele și aparatele electronice de tehnoredactare, Părintele își pusese la punct un sistem care-i permitea să obțină, cu o mică mașină de scris, o aliniere simetrică, adică un spațiu liber la dreapta și la stânga, ca în cărțile tipărite. Pentru a ajunge la acest rezultat, bătea la mașină textul în întregime, străduindu-se într-o primă etapă să

⁹ La dumnezeiasca strajă, de Dumnezeu grăitorul Avacum să stea împreună cu noi și să arate pe îngerul cel purtător de lumină, grăind cu mare glas: Astăzi este mântuirea lumii, că S-a sculat Domnul, omorând moartea, că este Fiul lui Dumnezeu Cel ce mântuiește neamul omenesc” (Slujba Învierii, irmosul Cântării a IV-a, Canonul Învierii).

¹⁰ „Bine ești cuvântat, Dumnezeul părinților noștri” (n. ed.).

facă linii egale cu o normă dinainte stabilită; apoi număra semnele fiecărei linii, scriind la margine cu creionul atâtea semne de „plus” câte caractere sau spații depășeau norma sau atâtea semne de „minus” câte spații trebuia adăugate pentru a ajunge la norma fixată. În cele din urmă bătea textul din nou urmărind indicațiile marginale, „strângând” după putință spațiile dintre cuvinte sau litere și obținând, acolo unde trebuia, mai multe spații decât în redactarea anterioară. Rezultatul era un text bine încadrat. Să iertați aceste detalii tehnice! Dorim doar să aducem cinstire, măcar odată, acestei strădanii de albină, acestor mii de corecturi care au îngăduit sufletelor să guste din mierea teologiei!

În această revistă de cateheză s-au publicat pentru întâia dată în Franța scrierile a numeroși teologi și ierarhi ortodocși. Astfel, li s-au descoperit francezilor Părintele Iustin Popovici, Alexandru Kalomiros, mitropolitul Filaret al New-York-ului, Părintele Iosif Isihastul, Fotie Kontoglu, Părintele Theoclit de la Dyonisiu, Părintele Theodorit Aghioritul, profesorul Ioannis Romanidis ș.a. Părintele Ambrozie a tradus și din scrierile Sfinților Părinți, îndeosebi omiliile Sfântului Ioan Damaschin, ale Sfântului Grigorie Palama, tâlcuirile Sfântului Theofilact al Bulgariei la Evanghelie și ale Sfântului Nicodim Aghioritul la slujbele praznicelor. A publicat vieți de sfinți din timpuri mai vechi sau mai noi, precum viața Sfintei Maria Eghipteanca sau cea a Sfântului Andrei, mărturisitorul din Cairo. A mai scris multe articole, chibzuite, dând un răspuns ortodox patristic la problemele ridicate de-a lungul catehezelor și discuțiilor de către credincioșii tulburați de pretențiile „științei” moderne și de avântul ecumenismului. *Cateheza ortodoxă* amintea canoanele Bisericii, care opresc practicile ecumeniste, explicând și pricina pentru care le opresc; de asemenea, cuprinzând viața unor mari mărturisitori ai credinței, ca Maxim Mărturisitorul sau igumenul Ștefan din vremea iconoclasmului, cateheza dădea cititorilor posibilitatea de a face comparații folositoare între istoria veche și istoria contemporană a Bisericii. Întâmpinând aceleași probleme ca Sfântul Maxim sau Sfântul Ștefan, cu ajutorul rugăciunilor lor, creștinul trebuie să facă totul pentru a păstra poziția pe care au avut-o ei.

Văzând calitatea deosebită a *Catehezei ortodoxe*, unii dintre credincioșii parohiei din Paris doreau să-l ajute pe Părintele Ambrozie să dezvolte această revistă, care reprezenta pentru ortodocși o adevărată comoară. *Cateheza ortodoxă* stă la baza publicației *La Lumière du Thabor (Lumina Thavorului)*, care până la numărul 32 a fost întocmită, îndrumată și condusă de Părintele Ambrozie, care i-

a dat și numele. Realizarea revistei cerea o strădanie neconținută: învățarea, începând de la zero, a meseriei de tipograf, citirea periodică a presei grecești, traducerea textelor patristice, uneori dificile – însă Părintele Ambrozie era un elenist desăvârșit, înțelegând toate felurile de limbă greacă: antică, bizantină, post-bizantină, modernă.

Lumina Thaborului a întâmpinat împotrivirea neîngăduitoare a mediilor ortodoxe ecumeniste; ne aducem aminte cum „frații mincinoși” au mers în librării – papistașe sau nu – pentru a cere unor librari să nu mai difuzeze revista noastră. Părintele Ambrozie a primit acest lucru cu tristețe, dar fără surprindere.

Pe când propovăduia, învăța și boteza la Paris, la biserica Sfânta Treime - Sfântul Nectarie, Părintele Ambrozie slujea și la alte parohii, mai ales la cea din Lyon, cu hramul Sfântul Ioan Cuvântătorul de Dumnezeu. Dădea slavă lui Dumnezeu că putea merge în bătrânul Lyon, nu departe de locul unde au primit moarte mucenicească Sfântul Potin, Sfânta Blandina și cei dimpreună cu dânsa, Sfântul Epipod, Sfântul Alexandru și mulți alții. Tot el a fost cel care a pregătit de mai multe ori vizita în acele locuri binecuvântate și sfințite a Î.P.S. Arhiepiscop Auxentie al Athenei, cu prilejul călătoriei sale în Franța. Biserica înființată de el în inima bătrânului Lyon, cea a Sfântului Ioan, era un simbol al rezistenței ortodoxe; l-am auzit adesea amintind că această bisericuță se află la mai puțin de 200 de metri de Catedrala în care s-a semnat falsa unire de la Lyon, din 1274. Astfel, ea se leagă de una dintre cele mai dureroase și mai slăvite pagini din istoria Bisericii ortodoxe, iar sfinții mucenici de la Athos și îndeosebi cei din Mănăstirea Zografu, cu cruzime omorâți din porunca Patriarhului [latinofron] Ioan Veccos, acoperă cu rugăciunea lor această misiune franceză păstrătoare a Ortodoxiei. Împreună cu credincioșii care s-au dăruit cu totul, alături de Anne-Marie Brandon, acestei parohii mărturisitoare, în 1989 Părintele Ambrozie s-a bucurat să vadă biserica Sfântului Ioan Cuvântătorul de Dumnezeu devenind Catedrala eparhiei franceze.

Cu ajutorul soților Jean și Anne Poujol, Părintele a mai întemeiat și biserica Bunei Vestiri din Montpellier. Acolo a botezat cinci generații de francezi ortodocși.

Cu timpul, s-au mai adăugat la aceste parohii și cea din Dinan, din Bretania, cu hramul Maica Domnului Ocrotitoare, întemeiată de Romane și Panayota Petroff, cu binecuvântarea, sprijinul și rugăciunile Părintelui Ambrozie; cea din Toulouse, al cărei paroh, Părintele Nectarie, a preluat greul

împreună cu familia sa, realizând cu mâinile proprii o mare parte din lucrările de interior ale paraclisului închinat Nașterii Maicii Domnului; cea din Pau, cu hramul Schimbării la Față, a cărei biserică a fost împodobită de Marie Irma și familia ei; cea din Langon, mulțumită priceperii și evlaviei doamnei Marie-Madeleine și domnului Jean Michel care au lucrat cu stăruință pentru ca lumina credinței să nu rămână ascunsă sub obroc și care au închinat paraclisul Adormirii Maicii Domnului. În acest fel, semințele semănate de Părintele Ambrozie s-au răspândit. El a deschis parohiile din Dinan și Toulouse, cele din Pau și Langon au fost deschise de episcopul Fotie, iar Părintele le-a vizitat cu ocazia Conferinței de la Toulouse, din vara anului 1991.

Au apărut parohii și în afara granițelor Franței: cea a Schimbării la Față, înființată la Zürich de părintele Maxime și cea din Genova, închinată Sfântului Gheorghe de către profesorul Daniel Gandini, care apoi a fost hirotonit ipodiaton al bisericii noastre și care a adormit cu puțin înaintea Părintelui Ambrozie. Neputând să ajungă la aceste două biserici, părintele Ambrozie i-a primit la Paris și i-a încurajat în lucrarea și în lupta lor pentru credință pe cei doi ctitori, care vedeau în Părintele pe îndrumătorul lor.

Părintele Ambrozie a primit ca pe o mare binecuvântare de la Dumnezeu vizita arhiepiscopului Auxentie care, în 1989, a cercetat mai multe parohii. Cu acest prilej, Părintele Ambrozie i-a găzduit, cu bucurie, mai întâi în biserica din Paris, pe Î.P.S. Arhiepiscop Auxentie, pe monahia Xenia din Petropolis, părintele Panayotis, secretarul Sinodului, cu presvitera sa. La Paris, Vlădica a hirotonit un preot și un diacon. Apoi, Părintele Ambrozie l-a însoțit la Dinan și la Lyon, mijlocind oaspeților greci vederea unora dintre cele mai sfințite locuri ale credinței și ale luptei primilor mucenici. A avut bucuria să le arate și noile vlăstare ale acestei credințe mereu vii, „câmpurile albinde” de credincioși ortodocși din Dinan și Lyon, veniți să ia parte la Liturghie, să întâmpine cu dragoste pe arhipăstorul lor și să-i aducă la cunoștință dorințele ortodocșilor vechii „Galii romane”. Una din aceste dorințe era să aibă un Vlădică pentru Franța.

Părintele Ambrozie a primit tot ca pe o binecuvântare dumnezeiască hotărârea Bisericii grecești de a preface misiunea franceză în eparhie și de a-l hirotoni pe părintele Fotie ca episcop al Lyonului și exarh pentru Europa. Iată cum strădania sa de-o viață – ridicarea unei ortodoxii franceze – primea astfel un temei apostolic, canonic. În ciuda greutăților sărăciei, a încercărilor, a

feluriților vrăjmași, această ortodoxie era întărită pe piatra credinței, pe o mărturisire de credință fără compromis cu lumea. Și mulți au avut impresia că Părintele Ambrozie, asemenea unui nou Moisi, a îndrumat tânăra Ortodoxie franceză dincolo de cele mai mari încercări, spre un liman prielnic, unde credința ortodoxă va putea să prindă rădăcini în țara noastră, pe cât este cu putință în vremile noastre de apostazie.

Adormirea întru Domnul a unui om al lui Dumnezeu

Ultimele zile pe acest pământ ale Părintelui Ambrozie sunt vrednice de sinaxarele Bisericii ortodoxe. În ajunul Nașterii Domnului, Părintele Ambrozie s-a mărturisit părintelui Patric [Ranson] și a prorocit că în curând avea să adoarmă întru Domnul. I-a povestit îndeosebi un vis, în care vedea diferiți preoți în frunte cu părintele Filaret, îmbrăcat în stihar alb, purtând sicriul său. A mai amintit de un alt vis, în care el era dus într-un loc minunat, ținându-l pe micul Serafim (de șase ani) în brațe, apoi, deodată, trebuind să-l lase pe copil în spate. Mărturisirea aceasta era cea a unui sfânt și, în ciuda oboselii sale grozave, Părintele Ambrozie a ținut să vină la biserică de Nașterea Domnului și a cântat în strană. A mai găsit apoi tărie și să predice. Despre predică vorbise după amiază cu părintele Patric; era vorba despre criteriile dreptei credințe, pe care relativismul modernist încearcă să le distrugă, unul câte unul. Iar Părintele Ambrozie observase că, deși se dorește înlăturarea tuturor criteriilor, mai rămâne totuși unul: ura pe care o poartă pentru Hristos cei ce-L tăgăduiesc. Iată această predică ce a putut fi înregistrată și pe care o redăm mai jos:

„Ați venit cu toții sau aproape toți, în pofida greutăților și depărtării. De ce? Pentru a mărturisi credința noastră întru venirea în lume și în trup a singurului nostru Mântuitor, cel Unul, Iisus Hristos. Iată minunea cea mai mare decât toate! Cea mai mare minune nu este facerea lumii, nu este învierea lumii, nu este nici chiar învierea Domnului nostru Iisus Hristos. Cea mai mare minune este că El, Cel nemărginit, S-a micșorat în pântecele unei femei, al Maicii Domnului, și S-a făcut om. Nemărginitul S-a mărginit. Iar pentru a nu ne opri la un singur înțeles, mai mărturisim: «Da! Este în pântecele Fecioarei și totuși nu a părăsit sânul Tatălui!» O! Cât de încurcat mi-e cugetul, care uneori se împotrivește: sau este în sânul Tatălui, sau este pântecele Fecioarei...și este și una și alta! Așa că sărmanul meu cuget nu pricepe nimic.

Dacă v-aș întreba, ca în noaptea Sfintelor Paști: «Hristos S-a născut cu adevărat?», sunt sigur că toată lumea ar răspunde ca la Paști: «Adevărat S-a născut Hristos!» Și totuși merg prin lumea aceasta și-i întreb pe unii, pe alții: «Credeți în venirea pe pământ a lui Hristos, Fiul lui Dumnezeu?»

- Ei! Știți, astea-s povești...

- Am citit Evanghelia!

- Bine, dar tot oamenii au scris Evanghelia – apostolii! Și au scris și ei ceva acolo...

Îi mai întâlnesc și pe alții:

- Credeți cu adevărat că Hristos a venit în lume?

- Ei! Știți, astea-s povești...

- Și totuși! O Fecioară care naște, Îl naște pe Dumnezeuul său! Nu credeți că este un lucru nemaiîntâlnit?

- Ehe!, spune interlocutorul meu, fecioare de'astea nu există.

Era la o întrunire și atunci i-am zis:

- Domnule, aveți dreptate: mai multe fecioare din acestea nu există, însă una există; de aceea vă vorbesc, nu-i așa, pentru că nu suntem siguri decât de una, Maica Domnului. Da.

- Bine, dar...

Mai târziu îl întreb pe altul:

- Credeți în întruparea lui Hristos?

- Ei bine, nu! Spuneți: ce dovadă avem?

- Îi avem pe îngeri! O parte din îngeri cântau: „Slavă întru cei de sus lui Dumnezeu!” O alta, binevestea păstorilor care s-au pornit la drum, dinainte înștiințați de stea.

- A, dar îmi spuneți povești! Luca a povestit asta, nu?! Eu însă...

Și tot așa. Nimic, nimic, dar bisericile sunt pline în noaptea de Crăciun.

- E, spune acesta, eu însumi nu cred în nimic, dar am mers la biserică pentru că urma apoi Revelionul și mai era și schimbul de cadouri.

- Iar dumneavoastră?

- Da' să știți că noi am fost totuși la biserică, dar după aceea...

Nici o mărturisire. Din partea nimănui. Câtă pustiire! Și mă întorc mult timp în urmă, când eram singur, încercând să supraviețuiesc cu puținul de credincioși care mărturiseau dreapta credință. Mergeam de-a lungul râului Saône, pe stânga, și-mi iuțeam pasul pentru a ajunge la biserică. În spatele Palatului de Justiție din Lyon treceam prin fața sinagogii. Era frig. Era în miezul iernii. Un evreu stătea acolo într-o

stație, așteptând un autobuz, iar eu, cu barba și cu rasa mea, i-am părut cam ciudat. Și m-a întrebat:

- Ce sunteți dumneavoastră, un rabin?

- Nu.

- Dar ce?

- Sunt preot, preot ortodox.

- A, da? Credeți în Moisi?

- Cum? Dar, bineînțeles! Ce praznic mare facem! Moisi este un sfânt mare. Credem în el. Credem în tot ce a scris el.

- Și în Avraam?

- Avraam este un sfânt foarte mare. Noi suntem urmașii săi în cele duhovnicești.

- Cum așa? De ce?

- Noi credem în proroci și îi cinstim. Avraam a auzit acest cuvânt al lui Dumnezeu: «Și se vor binecuvânta întru tine toate neamurile pământului» (Fac. 12,3). Iată de ce eu și toți cei care cred așa cum am fost noi învoățați, suntem binecuvântați în Avraam.

- Da?

- Credeți în venirea lui Hristos?

E singurul care mi-a răspuns:

- Da! Cred!

- Bine...

- Dar nu-L recunosc, Îl urăsc. Pentru noi este un înșelător.

Înfrișat de hulă, am adăugat:

- Dar credeți că a fost răstignit?

- Da! Și bine c-a fost! Istoric vorbind, bineînțeles că a venit. A fost răstignit și apoi, e un înșelător!

Singurul care mi-a spus un «da» hotărât și un «nu» la fel de hotărât a fost acel evreu. Rareori am auzit pe cineva mărturisind cu atâta siguranță:

- Istoric vorbind, bineînțeles că a venit, a existat. Noi L-am judecat, noi L-am răstignit, noi L-am îngropat și, cu asta, s-a terminat totul.

Pe cine mărturisesc iudeii până-n ziua de astăzi?

- Noi credem în Mesia, Care trebuie să vină.

Vedeți? Cumva ne întâlnim.

- Noi spunem: «Care va să vină cu slavă, să judece viii și morții», iar voi spuneți că El nu este Mesia și că mai așteptați. Așa că avem o așteptare îndoită. De ce să ne certăm? Noi spunem că va veni cu slavă, să judece viii și morții. Când va veni Mesia,

când Domnul slavei va veni, vom vedea cine a mărturisit Dreapta Credință. Așa că nu trebuie să ne certăm.

Știu bine cât este de greu: trebuie să vorbești, trebuie să propovăduiești cu motivație sau fără, cu timp sau fără. Amintiți-vă ce vă spuneam nu demult, făcându-vă să râdeți, despre acea reclamă la un nou impermeabil. În propovăduirea Cuvântului este la fel: putem vorbi, dar nu pătrunde. Nu interesează. Și cât de dureros este acest lucru pentru cel care crede, mărturisește și care-L iubește pe Domnul Ce va să vină cu slavă, să judece viii și morții!

Cea mai mare minune, pe care mintea n-o poate pătrunde, este că Domnul Cel nemărginit S-a mărginit, că Cel neîncăput a încăput în pântecul unei femei, în pântecul propriei sale zidiri, Fecioara, Maica Domnului, fără să părăsească sânul Tatălui...

Mai sunt și oameni cinstiți, sensibili, nu fac nimic rău, dar sunt închiși, închistați; nimic nu pătrunde în ei. Și-mi închipui cum cineva ascultă muzică, cea mai frumoasă cu putință, cel mai bine interpretată:

- Și v-a plăcut?

- Ei, da! Niște note acolo, niște zgomot!

Venind să vadă niște capodopere ale picturii, cel care nu le trăiește este precum un orb: tablourile nu-i spun nimic; pentru el sunt doar niște trăsături de pensulă, niște culori, niște îmbinări de linii...

Aproape de Domnul la Înviere. Apostolul Luca spune: «Însă când va veni Fiul Omului, oare afla-va credință pe pământ?» Nu, fără îndoială. Priviți, bisericile! Încerc să ascult. Nu se mai propovăduiește Dreapta Credință, lăsată de Hristos apostolilor săi și pe care ei ne-au încredințat-o.

Noi, puțini fiind, am ales poarta cea strâmtă, împotriviindu-ne lumii, care nu Te iubește. Ajută-ne s-o biruim mai ales în noaptea aceasta, Tu, Cel nemărginit, Care Te-ai mărginit, Tu, Cel necuprins, Care Te-ai lăsat cuprins în pântecul unei femei pentru mine, sărman om care a trăit în întuneric. Și acum, precum am cântat, păgânii au văzut lumină mare și au închis ochii.

Iată că, în pofida greutăților, am venit și am cântat «Hristos S-a născut din Fecioara». Dacă v-aș întreba: «Credeti cu adevărat că Hristos S-a născut?», sunt sigur că mi-ați răspunde cu toții ca la Paști: «Adevărat S-A NĂSCUT!»

Valoarea desăvârșită, după cum spunea teologul sârb de vrednică pomenire Părintele Iustin [Popovici], valoarea valorilor este Hristos. Hristos este măsura deplină a tuturor lucrurilor, în timp ce noi nu pricepem nimic și ne îndreptăm către sfârșitul istoriei noastre fără să ne dăm seama, gândind că moartea este doar pentru ceilalți. Așa

ne îndreptăm către sfârșitul istoriei, în acest puhoi nestăvilit care ia după el totul, în trecerea sa spre noianul Veșniciei.

Unii vor vedea slava lui Hristos și se vor bucura de ea, ceilalți vor vedea slava lui Hristos și nu se vor putea bucura: «Părinte Avraame! Părinte Avraame! Vino să ne răcorești buzele! – Nu putem trece de la noi la voi.» Toți vor vedea slava lui Hristos, dar unii se vor bucura, iar alții nu vor putea. Nici măcar cu degetul mic n-a putut veni [săracul Lazăr] să-i răcorească [bogatului] vârful buzelor, cum se face la febră mare.

Știm în cine am crezut, știm pe cine așteptăm, iar acel om pe care eu nu-l căutam mi-a spus: «Da, cred că a venit! Și încă cum! Dar cât Îl disprețuiesc!»

Nu urâm ceva fără temei, ceva care nu există, o «neființă». Așa că, atenție! Uneori, ura poate deveni și mărturisire. Să ne păzească Dumnezeu și să ne dea nouă tuturor ca, până la sfârșitul zilelor noastre, să mărturisim: «Da, cu adevărat El a venit în trup, S-a mărginit Cel nemărginit, S-a lăsat cuprins El, Cel necuprins!» Și pentru a nu cădea în vreun raționalism sau în păreri greșite, să spunem: «Da, cu adevărat s-a pogorât în pântecele Maicii Domnului, în trupul său, rămânând în sânul Tatălui, fără să părăsească Cerurile.» Să nu căutăm să înțelegem! Iată de ce spunem la Împărtășire: «Cred, Doamne, și mărturisesc – nu explic – cred și mărturisesc.»

Dumnezeu să ne blagoslovească, iar anul care începe să fie plin de binecuvântări în orice lucru, pentru noi toți, cei ce am mărturisit și așteptăm venirea Sa. Amin.”

În ziua Nașterii Domnului, Părintele Ambrozie a dorit să-l cheme pe micul Serafim ca să cineze împreună cu părintele Filaret. Dar, simțindu-se rău, a trebuit să renunțe și să cheme doctorul, care l-a internat. Vreme de o săptămână Părintele a suferit mult prin spitale, din cauza unei anemii grave care ascundea sau pregătea un infarct. Duminica următoare, Părintele mi-a spus ceva ce nu mi se părea posibil, având în vedere starea sa: „De Bobotează voi fi împreună cu voi, în biserică.” Luni dimineața a fost transferat la spitalul Avicenne, unde s-a simțit mult mai bine. Spunea că acolo îi era bine, era liniștit și cu conștiința limpede, căci nu i-ar fi plăcut să plece fără cunoștință, așa cum s-ar fi bucurat să zică potrivnicii credinței noastre. Până în ultima clipă, a avut grija Bisericii, ale cărei interese aveau întâietate față de cele personale. În acea zi, le-a cerut răspicat celor ce veniseră să-l vadă ca să nu mai vină a doua zi. Din nefericire, nu am înțeles pe moment ce ne anunța. Și a doua zi, către ora două, în pace, după ce vorbise dimineața despre moartea care venea, arhimandritul Ambrozie a adormit întru Domnul. Infirmierele și doctorii au rămas impresionați de liniștea cu care și-a întâmpinat moartea. După-amiază au început rugăciunile,

iar seara toți credincioșii s-au adunat la biserică, pentru cea dintâi panihidă de patruzeci de zile.

Ziua următoare, P. S. Fotie a început demersurile pentru înmormântare. Se părea că nu era cu putință ca înmormântarea să se desfășoare după cum prevăzuse Părintele Ambrozie în visul său, din simpla pricină că în Franța sicriul este purtat nu de cei apropiați răposatului, ci de angajații pompelor funebre. Însă cel dintâi lucru pe care oficiul de pompe funebre l-a transmis Vlădicăi a fost că angajații săi erau în grevă, așa că a fost întrebat dacă niște membri ai comunității ar fi acceptat să poarte ei înșiși coșciugul. Totul se împlinea precum prevestise Părintele Ambrozie în visul său. Și, începând de atunci, în cele câteva zile care au urmat, ni s-a confirmat că nimic nu este întâmplător. Evenimentele se înlănțuiau astfel încât planul lui Dumnezeu se împlinea văzând cu ochii. Au început să vină credincioși de pretutindenea, chiar înainte de înmormântarea care trebuia să aibă loc vineri. Astfel a ajuns de la Athena monahia Xenia, aducând câteva cuvinte ale Arhiepiscopului Auxentie. Joi a fost Dumnezeiasca Liturghie. În tot acest timp, s-au arătat semne minunate! În dimineața morții sale, o credincioasă grecoaică, Maria, l-a văzut pe Părintele Ambrozie întinerit, intrând în biserică, ca într-un vis dintre somn și trezie. Înainte de înmormântare, soția unui credincios din parohie a visat că stătea lângă sicriu și, deodată, l-a văzut pe Părinte sculându-se și ridicându-se din așternutul său de îngropare. Multe vise asemănătoare s-au petrecut și de-a lungul a celor patruzeci de zile! Una din „veteranele” parohiei l-a văzut în vis pe Părintele Ambrozie întinzându-i un carton alb, iar în ziua următoare a aflat că el tocmai murise și că urma să fie înmormântat a doua zi. Cu alt prilej, aceeași persoană s-a văzut la cimitir, unde Părintele Ambrozie ieșea din mormânt, își pune epitrahilul peste ea și îi dădea dezlegare de păcate. O altă femeie l-a visat pe Părinte conducând strana bisericii, iar alta l-a văzut sculându-se din sicriu și, luând-o de mână, a înconjurat sicriul de trei ori împreună cu ea.

Lăsând deoparte aceste semne, cea mai uimitoare a fost, fără îndoială, însăși înmormântarea. Punerea în scriu și plecarea de la Avicenne au fost înduioșătoare, căci credincioșii se grăbeau să dea părintelui lor sărutarea cea de pe urmă. Cel mai copleșitor era să-i vezi pe copii, dintre care unii se născuseră în urma rugăciunilor Părintelui Ambrozie, venind să-l sărute cu dragoste. Când îl priveai, chipul lui se scâldea într-o pace deplină; nimic nu vădea moartea, ci totul arăta odihna tihnită a somnului. Brațele rămăseseră moi, picioarele nu erau reci,

obrajii lui semănau cu ai unui om în viață. Înfațișarea sa adevăra a cuvintele lui Hristos: „Cela ce crede în mine, măcar de va și muri, viu va fi. Și tot cel ce este viu și crede în mine, nu va muri în veac” (Ioan 11, 25-26) și pe cele ale Bisericii, din Vecernia Pogorării Sfântului Duh: „Doamne, nu este moarte robilor tăi când lăsăm ale noastre trupuri ca să venim la Tine, Dumnezeu nostru; nu este decât o trecere de la cele de întristare la cele râvnite, odihna, bucuria care veselește inima.” De aceea, simțămintele celor prezenți se împărțeau între tristețea de a fi pierdut un părinte ce ar fi putut să-i mai învețe încă multe lucruri și bucuria de a avea mărturiile *învierii celei dintâi* despre care vorbesc Sfinții Părinți.

După așezarea în sicriu a urmat slujba la biserică.

Episcopul și preoții plâneau atât de mult, încât le era greu să termine rugăciunile rostite cu glas tare... Prietenii, apropiații și credincioșii au făcut biserica să devină neîncăpătoare, însă toți, fără îndoială, erau cuprinși de o bucurie a Învierii atât de mare, încât cântau troparul Învierii în franceză, în greacă și în slavonă: *Hristos a înviat din morți, cu moartea pre moarte călcând, și celor din mormânturi viață dăruindu-le*. După dorința exprimată într-o zi de Părintele Ambrozie față de părintele Chiprian, strana cânta și doxastikonul Postului Mare: *Ușile pocăinței deschide mie...*, ca o sinteză a vieții și a propovăduirii sale, întemeiată pe întoarcerea la Dumnezeu și pe mântuirea pocăință; era și ca un testament pentru cei rămași în urma lui.

La sfârșitul slujbei, P. S. Fotie a rostit următorul cuvânt:

„Mi-e cu neputință să fac astăzi panegiricul Părintelui Ambrozie și nu voi găsi cuvinte ca să arăt ce simte fiecare în inima lui acum. El a spus fiecareia ce avea de spus. Ne-a iubit cu dragostea lui Hristos. Întreaga sa viață și-a închinat-o iubirii Domnului și iubirii dreptei credințe. Toată viața, încă și pe patul de moarte, a vorbit despre datoria de a mărturisi credința ortodoxă. Așa că, în fața sa, căci este în mijlocul nostru, vă cer să vegheați la mărturisirea dreptei credințe pentru care vreme de patruzeci de ani a străbătut întreaga Franță. Ați venit azi din toate parohiile noastre. Și fiecare dintre noi știe că biserica noastră există datorită lui și datorită mărturisirii credinței pe care el a propovăduit-o în această țară, precum un nou apostol. Cu adevărat, întocmai cu Apostolii a fost! Durerea noastră se mângâie știind că de acum înainte avem un nou mijlocitor înaintea lui Dumnezeu și că rugăciunea sa va fi puternică.

Vă cer în numele său, precum el însuși a dorit, să rămânem uniți, să fim treji în a păstra mărturisirea dreptei credințe, noi, cei din parohiile noastre, și să ne iertăm unii pe alții. Știm din experiență că diavolul este iscusit în a stârni tot felul de gâlcevi și de

vrăjmășii. Dar în fața Părintelui, în fața raclei sale, să facem legământ în inimile noastre, pentru rugăciunile sale, ale Maicii Domnului și ale tuturor sfinților, că vom păstra credința curată, ca vom muri în credința cea adevărată, că ne vom ierta greșalele și că ne vom sprijini unii pe alții în grelele încercări ce ne așteaptă.

Pentru a încheia ceea ce nu pot nici măcar începe, aș dori pur și simplu să citesc un fragment din Apostolul Duminicii trecute. Aceste cuvinte au un înțeles profetic. Știm că Părintele Ambrozie și-a prevestit moartea, că ne-a văzut purtându-i sicriul în biserică, îmbrăcați în stihare albe. Și totul s-a împlinit precum a spus. Duminica trecută, deci, am citit un fragment din Epistola Sfântului Apostol Pavel către Timotei, în care îi lăsa povețele sale cele de pe urmă. Ascultând aceste cuvinte, în timp ce Părintele Ambrozie era la spital și starea sa era incertă, ne-am spus că într-adevăr urma să plece și că, astfel, ne lăsa și el ultimul său cuvânt. Apostolul spune: «Că eu iată sângerez spre jertfire, și vremea ducerii mele s'a apropiat. Lupta cea bună m'am luptat, călătoria am săvârșit, credința am păzit; de acum s'a gătit mie cununa dreptății, carea îmi va da mie Domnul, judecătorul cel drept, în ziua aceea; și nu numai mie, ci și tuturor celor ce au iubit arătarea lui.» (II Timothéi 4, 6-8)

Dumnezeu să ne învrednicească să mărturisim Evanghelia lui Hristos, să rămânem mereu credincioși învățăturii Părinților, pentru care Sfântul Apostol a pățimit și a luptat și pentru care, la rândul său, Părintele Ambrozie a pățimit și a luptat, și să ne bucurăm, în pofida mâhnirii de astăzi, de învierea ce va să vină. Căci știm că înaintea scaunului Stăpânului, Părintele Ambrozie se va ruga pentru mântuirea sufletelor noastre și că va mijloci pentru cei care vor rămâne credincioși Bisericii Ortodoxe. Hristos a înviat! Hristos a înviat! Hristos a înviat!"

Apoi procesiunea s-a îndreptat spre cimitirul Levallois, sicriul fiind purtat de preoți ca în visul Părintelui Ambrozie. După rugăciuni, a venit fiecare să arunce câte trei mâini de țărână peste sicriu. Le-a fost foarte greu celor de față să se despartă și să părăsească acest colțișor de pământ, binecuvântat pentru noi din acea clipă. Părintele Ambrozie odihnește la numai câțiva metri de chilia în care își petrecuse ultimii paisprezece ani din viață.

Timp de patruzeci de zile s-a săvârșit Sfânta Liturghie la biserica Sfânta Treime - Sfântul Nectarie, vreme în care mai multe mănăstiri din Grecia păstrau aceeași rânduială de pomenire. În a patruzecia zi, au venit iar o mulțime de oameni să se roage pentru cel adormit, după obicei; mai cu seamă părintele Nectarie de la Toulouse și părintele Dorothei de la Mănăstirea Maicii Domnului din Liossia, în Attica. Toți cei prezenți au simțit aceeași pace și bucurie ca în ziua înmormântării sale.

Credința Ortodoxă care a întărit lumea

Credința Ortodoxă se află prin cercare. Nu este ceva metafizic, nu se reduce la o învățătură abstractă pe care nu o putem nici atinge, nici gusta. Ea este „ceea ce mâinile noastre au pipăit din Cuvântul Vieții”; ea se exprimă prin aceste cuvinte: „Gustați și vedeți, că bun este Domnul”.

Părintele Ambrozie nu ne lăsa să vorbim despre ceea ce nu am trăit. Ura improvizația. În ziua înmormântării sale, am văzut cu ochii noștri, așa cum, fără îndoială, au făcut-o de-a lungul istoriei toți cei care au văzut adormirea unui sfânt, că cel care moare întru Hristos deja a biruit moartea. Adevăratul creștin, spunea Părintele Ambrozie, nu vede moartea, ci-L vede pe Hristos, Care a călcat moartea în picioare. Știam foarte bine cine era Părintele Ambrozie, îi știam virtutea cea mare, nevoița, dragostea, răbdarea, evlavia, știam că mărturisea în chip cu adevărat ortodox învățătura Prorocilor, a Apostolilor și a Părinților. Îl știam pentru că de atâția ani trăisem alături de el, unii și alții. În ziua adormirii sale am înțeles că această trăire se preschimba într-un fel care întrecea mintea omenească și pe care nu-l puteam pricepe decât gândindu-ne la viețile sfinților și la experiența Bisericii, după cum ne povățuise mereu Părintele Ambrozie. Nu mai e nevoie de vreun criteriu intelectual, atunci când viața îți dăruiește deja unul.

Bineînțeles, moartea se deosebește de la om la om, dar este nemărginit de tainică când este vorba de un adevărat rob al lui Hristos, care a trăit întru Hristos și în care a trăit Hristos.

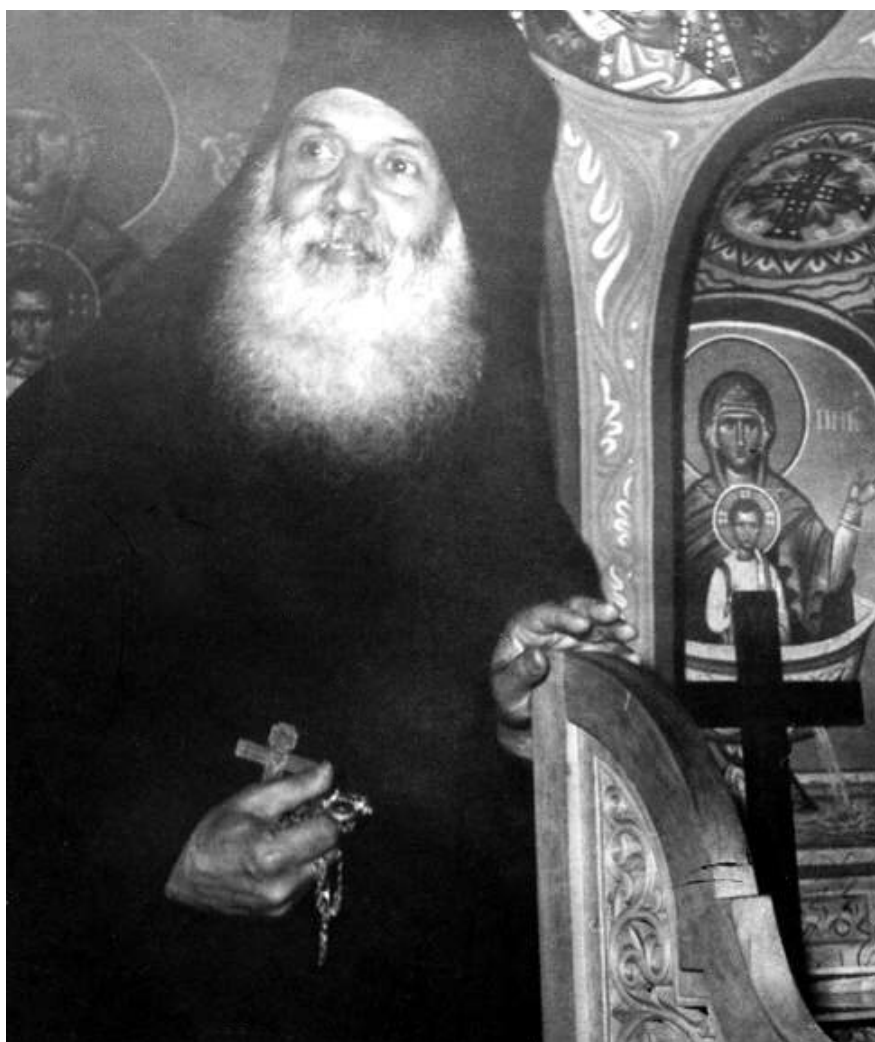
Nimeni nu este silit să ne creadă, iar noi nu poruncim nimănui să o facă. Criteriile Ortodoxiei sunt toate cuprinse în Tradiție, iar credința noastră nu se întemeiază pe semne și minuni, ci pe o realitate: întruparea și lucrarea mântuitoare a Domnului nostru Iisus Hristos, mort pe Cruce și înviat din morți. Dar așa cum este obiceiul la creștinii ortodocși, încă de la începuturi, nu putem ascunde ceea ce am văzut și am auzit, măcar pentru prețuirea noastră față de cel care ne-a fost părinte întru Domnul Iisus Hristos.

Credința Ortodoxă este întrutotul evanghelică. Numai în Biserica Ortodoxă este cu putință să trăiești deplinătatea Evangheliei și a lui Hristos, Dumnezeu adevărat și Omul adevărat, măsura desăvârșită a tuturor lucrurilor. De fiecare dată când un om se întoarce la Hristos, se împlinește minunea

evangelică a împreună-lucrării harului lui Dumnezeu cu libertatea omenească. Părintele Ambrozie este o za din acest lung lanț. Prin nevoința sa nemaîntâlnită în vremea noastră, el și-a dăruit cu adevărat sângele său și a primit Duh. Veșnică să-i fie pomenirea, iar binecuvântarea sa să fie peste cei ce l-au cunoscut, ca și peste cei ce, necunoscându-l, vor crede smerita noastră mărturie.

Să punem capăt cuvântului nostru precum i-ar fi plăcut și Părintelui să o facem: Pentru rugăciunile Sfinților Părinților noștri, Doamne, Iisuse Hristoase, Dumnezeul nostru, miluiește-ne și ne mântuiește pre noi. Amin.

Pr. Patric Ranson

Cuviosul Părinte Arhimandrit Ambrozie Fontrier

MĂRTURII DESPRE PĂRINTELE AMBROZIE

În continuare începem publicarea unor mărturii despre Părintele Ambrozie, făcute de cei care l-au întâlnit și l-au cunoscut, ucenici apropiați sau îndepărtați, pătrunși de învățătura sa. Dacă mai târziu, cu voia lui Dumnezeu, vom alcătui o carte despre viața Părintelui Ambrozie, vom încerca să adunăm în ea mai multe mărturii, pentru ca lumina poruncilor Domnului, care luminează în fiecare pagină, să nu rămână ascunsă sub obroc.

Întâlnirea mea cu Părintele Ambrozie

Incum doi ani, tulburat de practicile ecleziale îndoielnice ale jurisdicției Patriarhiei Constantinopolului, am fost îndrumat să adâncesc ființa Bisericii.

Prin urmare, am făcut cunoștință cu episcopul pentru Europa al Bisericii vechi-calendariste, al cărei întemeietor în Franța a fost Părintele Ambrozie.

După luni de studiu și de adâncire în temeiurile ecleziologiei ortodoxe, mi-am dat seama că mărturisirea credinței se răsfrânge asupra întregii vieți, în chip limpede și încheșat. Aceasta se adeverește prin viețile sfinților veacului nostru, care au trăit în Predania neconținută și neîntinată, vieți descoperite în paginile publicațiilor Frăției Sfântului Grigorie Palama.

Ecumenismul, ce-mi era înfățișat mai înainte ca o necesitate politică, se dovedește a fi uitare a adevăratei nevoițe, laxitate a minții, rarefiere teologică și sursă de sărăcire duhovnicească. E mai ales tăgăduire a mărturisirii credinței creștine.

În aceste împrejurări am fost primit cu dragoste de Înalt Prea Sfințitul Fotie, de Părintele Patric și de credincioșii din Lyon și Grenoble.

Mi s-a vorbit cu evlavie despre Părintele Ambrozie, despre care auzisem tot felul de critici ale ierarhilor cu care fusesem în părtășie. Și am aflat că multe dintre lucrurile auzite nu erau decât niște clevetiri.

Când m-am dus la Paris ca să găsesc Biserica, eu căutam de ceva vreme un Părinte isihast. Mi s-a spus că Părintele Ambrozie este un iscusit îndrumător întru ale rugăciunii.

M-a primit cu căldură. Aveam multe în comun, căci amândoi am trăit pe această Mediterană presărată cu insule și țărături.

Viața sa a fost de asemenea loc de întâlnire pentru persoane din diferite țări, de felurite caractere și condiții sociale. Orizontul nostru pământesc avea așadar ceva din nemărginitul și bogăția întregii făpturi.

Aceasta ne-a ajutat să privim către Dumnezeu ca să mergem neconținut în întâmpinarea lui Hristos. De câteva ori mi-a dat îndrumări însemnate pentru rugăciunea inimii. Ceea ce mai înainte era ceva cam formal, dar fără îndoială, o treaptă necesară, se face acum izvor de pace lăuntrică, de bucurie și de plinătate.

Astăzi, când ne-a părăsit întru cele pământești, el ne este mereu alături prin acest izvor al rugăciunii, prin rostirea ei neîncetată și prin încununarea ei cu roade duhovnicești: legătura dintre noi continuă în rugăciune și în prelungirile despre care îmi vorbea.

19/5-1/6 1992

praznicul Sfântului Mucenic Patrichie și al celor dimpreună cu dânsul,
Iosif Calvezul

Întru pomenirea arhimandritului Ambrozie tălmaciul

âțiva kilometri petrecuți într-o mașină nu sunt o împrejurare prea prielnică destăinuirilor; totuși, în astfel de condiții, prin 1965 sau 1966, întorcându-ne împreună cu Părintele Ambrozie de la o slujbă în cinstea Sfintei Genevieva, am început să ne împărtășim părerile despre «amatorismul liturgic» pe care tocmai îl îndurasem, în care un scenariu fără vreo semnificație simbolică nu a reușit să precumpănească unei structuri liturgice sărace, în pofida feluritelor împrumuturi mai mult sau mai puțin unitare.

Deși de aceeași orientare, acest schimb de păreri a mai continuat în mașină ceva vreme după sosirea la destinație, pentru a ajunge la concluzia că din această mediocritate se poate scăpa numai printr-un tipar statornicit într-o lungă tradiție, fără a ocoli minime variante punctuale - de care a dat pildă, în timp, fiecare neam, chiar fiecare comunitate ortodoxă, transcriindu-și sensibilitatea sa aparte; dar această specificitate trebuie să rămână neobservată și să nu strice

desfășurarea generală a acțiunii liturgice, nici înțelesul ei simbolic; adică să se afle la celălalt capăt față de căutarea cu orice preț a originalității, obținută printr-o alăturare de elemente eterogene.

Aceste constatări arătau trebuința de a pune în lumină firul liturgic, astfel încât orice ortodox, indiferent de limbă, să-i poată regăsi cursul; mai arătau în ce chip trebuie tălmăcit textul liturgic, astfel încât să i se păstreze nu numai înțelesul și duhul, ci și imaginile și stilul, în pofida diferențelor de sintaxă, de reguli gramaticale și moduri de exprimare specifice celor două limbi, în cazul nostru greaca și franceza.

După câteva zile Părintele Ambrozie m-a înștiințat într-o scrisoare că a început tălmăcirea praznicului Bunei-Vestiri „căruia i se cuvine o strădanie anume, după însemnătatea sa: tipicul cere săvârșirea completă a slujbei, chiar de-ar cădea în Săptămâna Mare sau în ziua Paștilor”. Traducerea sa a așteptat mult până să fie descoperită, dar apoi a fost folosită în rânduiala obișnuită a slujbelor, mai ales pentru Kiriopasca¹¹, ce a avut loc într-adevăr câțiva ani mai târziu, deși e o sărbătoare destul de rară. Tălmăcirea în întregime a slujbei unui praznic cerea să fie urmată de un lung șir de tălmăciri, făcute cu multă osteneală.

Cu adevărat, în pofida a ceea ce am putea gândi, „bilingvii din naștere” întâmpină mult mai multe greutăți în realizarea unei tălmăciri migăloase, decât o persoană care a învățat cele două limbi una după alta: bilingvul exprimându-se firesc în amândouă limbile are tendința să traducă mai degrabă „pe de-a întregul” decât să dea importanță analizării fiecărui cuvânt în parte, iar Părintele Ambrozie s-a ostenit să dobândească tocmai această acuratețe: cuvântul potrivit fără adăugiri sau înlăturări. La o primă lectură dându-și seama că traducerea sa erau prea inexacte, s-a silit la o îndoită strădanie: mai întâi o traducere pe care am putea-o numi intuitivă și apoi aplecarea asupra fiecărui cuvânt.

Sarcina s-a dovedit mai anevoioasă, căci era vorba de texte pentru psalmodiere, ce trebuia să capete un anumit ritm: era mare ispita de a păstra ritmicitatea psalmodierii grecești, cu atât mai mare cu cât, pe de o parte, prin regulile sale prozodice, poezia greacă are un ritm în chip firesc foarte întărit, iar

¹¹ Când Sfintele Paști cad pe 25 martie, de Buna Vestire, atunci are loc praznicul numit Kiriopasca, vestit pentru frumusețea cântărilor slăvind îndoit pe Hristos, pentru Învierea și Zămislirea Sa din pântecul Fecioarei. Cele două praznice pot avea loc împreună numai păstrând calendarul iulian.

pe de altă parte, îndelungata sa slujire în limba greacă îl îmboldea pe Părintele Ambrozie să fredoneze cântările în timp ce le traducea.

Cercetarea versiunii slave a adeverit greutatea unei asemenea tălmăciri: slava fiind formată în mare parte din greacă și pentru traducere din greacă, această versiune a putut să păstreze cu ușurință tălmăcirea literală și chiar, aproape mereu, topica frazei, dar nu și ritmul stilului retoric grecesc, nici cel al unei metrici proprii limbii slave: par cu neputință de păstrat deopotrivă cele trei aspecte ale discursului. Astfel a avut loc o prefacere ale cărei urme pot fi regăsite în vechile culegeri de cântări încă existente, în formele melodice ale psalmodiei, prefacere aproape neîntreruptă pornind de la glasurile bizantine la glasurile actuale ale Kievului, trecând prin stilul «znameny»¹² și stilul «gretcheskago»¹³, încă folosit în paralel cu glasurile din Kiev. Această prefacere arată foarte bine greutatea de a potrivi în mod brut unei limbi formele melodice proprii altei limbi: formulele melodice ale liturghiei slave de astăzi, mai mlădioase decât formele grecești, mai „extensibile”, se potrivesc ușor unei limbi a cărei poezie nu are strictețea metricii grecești, ci are o anumită uniformitate de accentuare care îngăduie dascălilor iscușiți să le cânte fără notație muzicală, ci doar cu câteva indicații sagitale pe text.

Franceza nu se potrivește mai mult decât slavona cu o ritmică poetică precisă și, în plus, este slab accentuată: franceza este privită ca o limbă atonică; însă e de ajuns să pui pe muzică niște fraze în franceză ca să vezi că nu-i deloc așa; din păcate, această accentuare, ce trebuie respectată pentru a păstra un pic de frumusețe din cântarea franceză, constrânge, dar nu ajută la interpretarea formulelor melodice chiar și a celor mai simple; aceasta înlătură practic orice posibilitate de a cânta fără notație muzicală.

Părintele Ambrozie a înțeles foarte repede că glasurile slave, prin linia lor mlădioasă, erau mai ușor de potrivit versiunilor în franceză decât glasurile bizantine, așa încât Părintele a căutat să traducă din ce în ce mai în duhul celor opt glasuri slave. Deși este indicat să nu se păstreze neapărat „glasul original” dacă nu se potrivește textului (glasurile sunt de obicei aceleași în versiunile greacă și slavă, dar nu întotdeauna), schimbările de glasuri n-au fost decât puține, căci amprenta glasului asupra traducerii a ieșit la iveală din ce în ce mai mult, chiar și după unele modificări punctuale. Mai târziu, însă, Părintele avea

¹² Stil de cântare slavon.

¹³ Stil de cântare grecesc.

să se arate destul de reținut față de folosirea glasurilor slave, înțelegând fără îndoială (chiar mai bine decât înșiși grecii, ce nu păreau să conștientizeze în aceeași măsură) nepotrivirea lor la textele franceze: cele câteva încercări făcute în acest sens au pus într-adevăr probleme dascălilor.

Totuși Părintele Ambrozie a vrut să compenseze această alegere slavă, la tălmăcirea Dogmaticonului de la praznicul Adormirii Maicii Domnului: o tradiție alături fiecărui glas bizantin o provincie grecească și, ca fiecare să ia parte la slăvirea Maicii Domnului, acest Dogmaticon cuprinde în versiunea originală nouă elemente de frază scrise unul după altul în cele opt glasuri - cu revenire la cel dintâi. Versiunea slavă nu a putut păstra această notă aparte și nu se cântă decât pe un singur glas. Părintele Ambrozie și-a arătat răspicat dorința păstrării tradiției celor opt glasuri; această dorință a putut fi împlinită, însă nu fără pierderi: nu a fost cu puțință înlănțuirea celor opt glasuri în ordine aritmetică, ci prin alternanță a glasului autentic [authentique] cu glasul plagal [plagal] corespunzător. Însă în fiecare an i se citea pe față mulțumirea când se citea Dogmaticonul Adormirii Maicii Domnului!

Vocabularul îi făcea greutăți Părintelui Ambrozie, mai mult decât structura frazelor, așa că a fost nevoit să-și reia tălmăcirile de patru sau cinci ori la rând sau chiar mai mulți ani după o primă versiune, cum a fost cazul *Imnului Acatist* și al *Canonului cel Mare* al Sfântului Andrei Criteanul. În limba greacă „se construiesc” cu ușurință cuvinte noi, prin adăugare de sufixe sau prefixe, iar Părinții nu s-au lipsit de ele, cum nu s-au lipsit nici de folosirea eufemică a arhaismelor; pe trei căi se pot reda nuanțele adesea fine, dinadins făcute de autori: perifrazele, folosirea unui neologism (mai mult sau mai puțin adaptat limbii franceze) și cuvântul echivalent în parte. Perifraza e greoaie și nu se poate cânta niciodată, neologismul trebuie folosit rar, iar cuvântul aproximativ rămâne adesea singura rezolvare cu puțință; dar cuvântul cel mai apropiat nu este mereu clar și mai sunt de asemenea arhaisme a căror traducere poate fi surprinzătoare în chip neplăcut.

Părintele Ambrozie a mai întâmpinat o problemă când a început să traducă stihirile mineiului din Liturghia Darurilor mai-nainte sfințite, din Postul Mare: ele cuprind adesea o înșiruire a însușirilor întru slava sfinților zilei care, pentru a fi fără tăgadă îndreptățită, este chiar redundantă și foarte îndepărtată de rezerva apuseană: n-ar fi justificat să mai reducem din această abundență?

Lucrul a rămas neterminat: deși traducerea integrală este făcută, problema rămâne deschisă.

Tălmăcirea textelor liturgice a fost pentru Părintele Ambrozie o sarcină anevoioasă, îngreuiată din an în an de o grijă crescândă pentru acuratețe ce va îndreptăți, dacă va fi nevoie, încetineala lucrului de care el se plângea adesea, care însă era chiar fără însemnătate.

Jean-Joseph Bernard

Un om, chip al lui Dumnezeu

Această mărturie a fost scrisă în timpul vieții Părintelui Ambrozie, de către Daniel Gandini, din Genova, care, după multe greutăți, a întemeiat parohia Sfântul Gheorghe și s-a alipit la eparhia Prea Sfințitului Fotie. Ca oaspete al parohiei din Paris, a văzut cât de mult se deosebea adevăratul Părinte Ambrozie de imaginea ce i-o plăsmuiseră clevetitorii și a scris textul de mai jos, ce l-a pus în prefața traducerii în italiană a vieții Sfântului Nectarie din Eghina. Tălmăcim acum acest text, aducând cinstire deopotrivă Părintelui Daniel ce-a trecut la Domnul la câteva zile după Părintele Ambrozie.

Părintele Ambrozie mă primește acasă ca pe un vechi prieten. E o casă micuță în care se intră pe o ușiță, după patru trepte ale unei scări înguste.

Și el e un bătrânel scund și casa apare deodată ca făcută după statura lui. La prima vedere te uimesc la el două lucruri: lungă sa barbă albă ce se conturează pe negrul sutanei călugărești și doi ochi mici, cu privire ascuțită și pătrunzătoare, dar totodată de o blândețe nemărginită, precum zâmbetul său.

Iată-mă, împreună cu soția mea și cu mezinul familiei, într-o cămăruță față în față cu acest părințel. Îl însoțește un altul, îmbrăcat în negru, cu barba și părul foarte închise, ciufulite cu îndemânare după obiceiul preoților ortodocși; are aproape doi metri și e solid pe măsură. Deosebirea dintre cele două înfățișări este de necrezut.

Când mi-o amintesc, scena mi-apare un pic schimbată, dar tocmai din această pricină, încă și mai vie: noi, oaspeții, în umbră, iar el, omulețul, scăldat în lumină.

Să fie vorba de lumina Taborului? Nu știu. Cum oare aş putea eu, biet om al umbrelor, să răspund la o asemenea întrebare?

Neîndoios, rămân foarte uluit în fața acestui chip: uluit, bineînțeles, dar în mod plăcut și liniștitor. Acest omuleț mi-a fost înfățișat în cu totul alt fel, ca un om dur, intolerant, violent și irascibil. Realitatea dezmințea toate bârfele invidioșilor care-l ponegreau.

Ne invită să ne așezăm în jurul unei măsuțe rotunde, unde am găsit acele pateuri simple și bune, dăruite de ortodocși în timpul postului; un pic după aceea ne aduce ceaiul cald și aburind, ca să ne recăpătăm puterile după lunga călătorie pe un timp rece de decembrie parizian.

Vorbim despre toate și despre nimic: sunt conversații la întâmplare. Sunt din ce în ce mai plăcut surprins; mă așteptam la nu știu ce divagație teologică sau la un fel de inchiziție ideologică... nimic din toate astea: pur și simplu bucuria de a sta de vorbă, bucuria de a fi împreună. «Iată acum ce este bun și ce este frumos, decât numai a locui frații împreună!» Acest verset mi-a țâșnit din suflet, insuflat poate și de acea barbă, într-adevăr barba lui Aaron!

Ne continuăm convorbirea simplă și senină, ca niște vechi prieteni care știu totul despre toți și nu mai au vești să-și aducă. Ochii plini de blândețe ai bătrânelului totodată stau mereu la pândă, am spune că sunt ca de jăritic, care pătrund până-n inima omului. În fața lui inima nu are ascunzișuri; dar această pândă este așa de liniștitoare! Zâmbetul bătrânelului, numai bucurie și pace, este după chipul și asemănarea zâmbetului lui Dumnezeu.

Încet, încet încep să recunosc acest zâmbet pe fața tuturor fiilor săi duhovnicești; toți zâmbesc la fel: episcopul Fotie, Părintele Patric, preoteasa sa Ana și cei trei copilași ai lor, Părintele Timothei, preoteasa sa Elena și cei doi copilași ai lor, care ne dăruiesc o găzduire plină de dragoste când mergem la ei, Părintele Filaret și atâția alții.

Toți cu același surâs, surâsul bătrânelului, după chipul și asemănarea lui Dumnezeu...

Pr. Daniel Gandini

PĂRINTELE AMBROZIE FONTRIER OMILII PENTRU CINCI DUMINICI

Uimiți de bogăția dogmatică și duhovnicească a învățaturii pe care Părintele Ambrozie o răspândea în predicile de fiecare duminică, unii din fiii săi duhovnicești au dorit să păstreze o brumă din ele. Fără știința lui, căci niciodată nu dorea să fie înregistrat când vorbea – ei au înregistrat astfel unele din omiliile sale, pe care într-o bună zi nădăjduim să le publicăm într-un volum. Pe cele de acum le-a spus în 1991, anul ultimei sale Învieri petrecute printre noi, le redăm mai jos păstrând stilul oral.

Omilie la Înfricoșata Judecată

Domnul va șede pe tron, cărțile vor fi deschise, Râul de Foc va trece prin fața Lui. Toată istoria omenească va fi judecată. Lucru cu adevărat înfricoșător! Izbitoare deosebire între duminica de astăzi și duminica trecută! Ei bine, da! Judecata există, ca să nu dorm liniștit spunându-mi: „Da’ ce importanță are asta? Dumnezeu e bun, va ierta El... Sau ce importanță are cealaltă?...” – și iată-mă căzut în nepăsare, în loc să păstrez trezvia. „Nici o importanță!...”

Există deci o judecată: să fim prevăzători, să stăm drepti, să luăm aminte, ca să nu rămânem pe din afară. Scriptura spune: „Dumnezeu este Lumină, Dumnezeu este adevăr!” Iată judecata! Credeți că ne vom înfățișa înaintea Domnului – fiecare la rândul său – precum niște acuzați, așteptând ca sentința să fie pronunțată? Nicidecum!

Sfinții Părinți spun că judecata va dura cât durează citirea celor șase psalmi de la Utrenie. Venim cu toții la Utrenie și știm că citirea celor șase psalmi, pe care-i ascultăm în liniște în negura luminată doar de candelă, durează mai mult sau mai puțin timp. Dacă suntem atenți, se termină destul de repede; dacă nu suntem atenți ni se pare că țin mult. Dar oricare ar fi perceperea timpului

pentru noi în acea clipă, iată cât va dura Cea de-a doua sau mai bine zis adevărata Judecată.

La drept vorbind, în Biserica Ortodoxă noi nu cunoaștem o Judecată în sensul Celei de-a doua Judecăți, nici în al unei „Judecăți din urmă”, ci în sensul Celei de-a doua Veniri a lui Hristos. Prima a fost Venirea prin nașterea din Fecioara. Cea de-a doua, Revenirea Sa în slavă. Lumina dumnezeiască va pătrunde toate fapăturile, absolut toate fapăturile, întreaga noastră ființă și faptele noastre. Toate tainițele inimii noastre vor fi descoperite, nu vom avea nevoie să vorbim, nu vom avea nevoie să ne apărăm, nici să ne aducem laude. Scăldați de lumina pătrunzătoare a lui Dumnezeu, în acea zi vom fi ca și transparentți, dacă aș putea să mă exprim astfel. Nu vom avea nevoie de vorbire. Și deci fiecare va fi judecat; nu că Dumnezeu va pronunța o sentință... Când Scriptura zice: „Cărțile vor fi deschise”, imaginați-vă: cărți care să cuprindă totul, de acum mii de ani, despre miliarde de fapături! Ce de timp ar trebui! Nu șase psalmi, ci milioane de câte șase psalmi ar trebui pentru această judecată! Dar nu-i deloc așa! Trebuie să fim treji: Scriptura folosește cuvinte și imagini ale lucrurilor pe care noi le cunoaștem. Însă ce sunt aceste cărți? Nu sunt altceva decât inimile noastre! Cărțile sunt inimile noastre! Nu sunt oare toate faptele noastre înscrise în inimile noastre? N-a zis Hristos că totul izvorăște din inimă, și gândurile bune și cele rele, totul din inimă țâșnește? Și mai spune încă: „Nu ceea ce intră în gură spurcă pe om, ci ceea ce iese din gură, aceea spurcă pe om” (Matei 15, 11).

Așadar „cărțile vor fi deschise”, inimile noastre vor fi deschise în acea zi și lumina Dumnezeului Care este Lumină ne va pătrunde pe toți odată, pentru că Dumnezeu este pretutindeni prezent. Nu ne vom putea ascunde faptele.

Să ne asemănăm deci fiului risipitor înainte ca Lumina lui Dumnezeu să le descopere, să le scoatem noi înșine la lumina zilei, iar când cărțile inimilor noastre vor fi deschise, să nu mai fie nimic rău înscris în ele, ci totul să fie șters prin adâncă pocăință: ca a fiului risipitor, ca a lui David, ca a tâlharului celui bun: „Doamne, Doamne, miluiește!”

Și acest Râu, acest Râu de Foc ce curge prin fața tronului Domnului, oare acesta ce-o mai fi? Ce poate fi acest Foc, dacă nu dragostea desăvârșită a lui Dumnezeu, Iubirea veșnică! Uitați-vă la foc! Purifică metalele prețioase și le face mai prețioase. Aruncăm aur în creuzet, în foc și el devine limpede, devine pur; să aruncăm lemn în același foc și lemnul va fi mistuit, nu va mai rămâne din el decât cenușa.

Așa va fi, deci, în acest râu de foc, ce este mila și dragostea veșnică a lui Dumnezeu pentru întreaga Sa făptură; în acest foc vor fi aruncate toate ființele. Cei care vor fi avut credința cea dreaptă și fapte bune vor fi mult mai strălucitori. Cei care nu vor fi avut fapte bune, a căror credință nu a fost cea dreaptă, aceia se vor prăpădi. Scriptura mai spune că „Dumnezeu este foc mistuitor” El lămurește aurul și mistuie lemnul. Iată deci ce înseamnă acest iad sau acest rai: cei care vor fi cuprinși de acest foc al dragostei lui Dumnezeu vor cânta: „Dumnezeul Părinților noștri, bine ești cuvântat!” Iar cei ce vor fi refuzat acest Râu de Foc, această dragoste a lui Dumnezeu, prin faptele lor rele și prin lipsa lor de credință, - să ne păzească Dumnezeu de așa ceva - nici măcar nu vor putea spune în acea zi: „Doamne, fie-ți milă de mine!” N-o vor mai putea spune; va fi prea târziu.

Așadar chiar și când ne referim la judecata și dreptatea lui Dumnezeu, este vorba de încă un aspect al iubirii lui Dumnezeu pentru făpturile pe care le-a zidit. În acea zi întreaga istorie se va termina; în acest râu de foc se va păstra pentru veșnicie tot ce am făcut noi în Hristos. Tot ce a fost făcut fără de Hristos va fi sortit pierzaniei. Să ne țină Dumnezeu în mărturisirea drepte credințe și în faptele bune care-i urmează acestei drepte mărturisiri! Să putem fi demni de a auzi acest glas: „Veniți, binecuvântații Tatălui Meu, moșteniți împărăția cea pregătită vouă de la întemeierea lumii!” Amin.

Omilie despre izgonirea lui Adam din rai

Am mai putut să ne bucurăm și săptămâna aceasta de mâncăruri bune, de pește, lactate, pateuri, clătite și de altele. Dar iată: începând de mâine, niciunul din aceste produse nu va mai fi îngăduit. Toate acestea pentru ca noi să ne amintim că odinioară eram în rai, iar acum suntem afară; suntem la hotarul domniei lui Dumnezeu, pentru pocăință, ca să redobândim, nu raiul pământesc, ci Împărăția lui Dumnezeu pregătit nouă cu mult înainte de facerea lumii. Deci iată că Adam, care a fost așezat în mijlocul Grădinii desfătărilor, este acum izgonit. Dar ce-o fi făcut?
Ei bine, părerile sunt împărțite.

După spusele lumii, n-a făcut nimic. Diavolul a venit la Eva și, ca să folosim un cuvânt la modă, „a dus-o cu vorba”; ea a cedat și a mâncat din pomul cunoștinței binelui și răului. Apoi l-a îndemnat să mănânce și pe Adam, care a plecat urechea la sfaturile femeii sale, care a cedat presiunilor femeii sale. A mâncat și astfel noi nu mai putem trăi în Rai. Dumnezeu i-a gonit. Asta pentru că Dumnezeu este lipsit de tact? Nicidecum! Departe de noi o așa blasfemie. Pentru că Dumnezeu este rău? Departe de noi o așa blasfemie. Nicidecum! Ce ne spune Scriptura? „Ca nu cumva să-și întindă mâna și să ia roade și să mănânce din pomul cunoștinței binelui și răului”, iar acum: „nu cumva să mănânce din pomul vieții”. De ce? Trebuie împiedicați să mănânce din rodul pomului vieții. Să-i izgonim. Nu pentru că Dumnezeu este rău, nu pentru că Dumnezeu este lipsit de tact, nu pentru că Dumnezeu este brutal, nu. El este Tatăl nostru, Ziditorul nostru și ne-a iubit. Ca dovadă, a trimis pe unicul Său Fiu ca să ne mântuiască; atunci Dumnezeu este bun, numai că noi am citit foarte prost Scriptura. Dar să terminăm acum cu această înțelegere greșită despre un Dumnezeu când bun, când rău. Ce spune El? Astăzi, când nu se mai citește ceea ce scrie în Scriptură, iată ce s-a putut înțelege din această povestire! Dumnezeu spune: „Ei bine, dacă mâncați din acest fruct, din pomul cunoștinței..., vă voi omorî.” Dar Dumnezeu niciodată n-a spus asta, niciodată n-a spus așa ceva; niciodată autorii Sfintei Scripturi nu s-au exprimat în acest fel. Ce spune Domnul? „Atenție, Adam, ai grijă! Nu mâncați din acel pom, nu pentru că va trebui să vă omor, ci pentru că *riscați să muriți. [sunteți în primejdie de moarte].*” Vedeți iubirea lui Dumnezeu?! Se aseamănă cu cea a unei mame: „Micuțul meu, ai grijă cum traversezi, ca să nu te calce mașina. Puiul meu! Nu te apropia prea mult de marginea terasei, ca să nu cazi și apoi să pătimești rău.” „Aveți grijă, Adam și Eva, nu luați, nu mâncați din acel pom, ca să nu muriți”.

Și când au mâncat, sfătuiți de vicleanul șarpe, au murit nu pentru că Dumnezeu i-a judecat și i-a condamnat la moarte, ci pentru că au pierdut harul lui Dumnezeu. Așa au pierdut Raiul. Adam a văzut că era gol, deși nu văzuse până atunci. De ce? Pentru că-l acoperea harul, ca-n ziua botezului nostru, când avem harul dumnezeiesc, haina albă a celui născut din nou.

Astfel Adam și Eva au pierdut veșmântul harului și s-au aflat goi, așa că și-au cusut frunze de smochin. Iar Domnul le-a cusut haine de piele; trec peste acest fragment al Scripturii, care ne ascunde o taină.

Dumnezeu i-a scos din Rai morți. Ce înseamnă să piezi harul lui Dumnezeu? Înseamnă chiar moarte. Hristos spune: „Lasă morții să-și îngroape morții lor”. Adică nu este nici o diferență între un mort care se plimbă pe stradă și unul care stă întins și pe care-l ducem la groapă. „Lasă morții să-i îngroape pe morți.”

Cum, Doamne?! Și mai citim în Evanghelie: „De vrei să trăiești, urmează-Mi Mie. Eu sunt Viața.” Adam a ieșit din Rai pentru că pierduse harul dumnezeiesc. Pierderea harului lui Dumnezeu înseamnă moartea sufletului. De aceea Dumnezeu ne previne: cei ce nu-i urmează Lui, deși încă vii, sunt morți după har.”

Dumnezeu izgonește pe Adam și pe Eva pentru că, acum bolnavi -Adam bolnav acum fără harul lui Dumnezeu, bolnav acum fără viață - gândiți-vă! Dacă și-ar fi întins mâna și ar fi gustat din pomul vieții, ar fi devenit nemuritor, un bolnav nemuritor, un bolnav pe veșnicie. Dați-vă seama de tragedie. Dacă, de mii de ani de când existăm, moartea nu i-ar fi înghițit pe toți urmașii lui Adam, am fi fost un nemărginit spital cu miliarde de ființe bolnave, bătrâne, neputând muri. Aceasta ne-ar fi fost soarta.

O altă greșală, încă și mai gravă. Iar am citit greșit Scriptura. Dumnezeu l-ar fi prins pe diavol, vrăjmașul nostru și vrăjmașul Său, pentru a ne pedepsi. Ar fi făcut iadul și l-ar fi pus pe Satana la ușă, ca portar, pentru a ne chinui acolo. Scriptura n-a spus asta niciodată, Părinții n-au dogmatizat așa ceva, nu știm nimic despre aceste învățături greșite.

Dumnezeu - v-o spun adesea, să nu pierdem niciodată nădejdea - Dumnezeu nu a făcut nici un iad ca să ne pedepsească pe noi, ci noi vrem să ne lipsim de dragostea Sa. V-am mai spus Duminica trecută, acest râu de foc ce curge la picioarele Domnului, pe care Daniel l-a văzut în proorocia și-n vedenia lui, acest râu nu e decât iubirea lui Dumnezeu care duce cu sine toată istoria noastră: pentru cei ce vor fi mărturisit credința și se vor fi unit cu Hristos, acest râu de foc va fi un izvor de prospețime; în același râu de foc, ce este dragostea lui Dumnezeu, cei ce-L vor fi refuzat vor fi tulburați de propriul lor refuz.

Deci suntem la începutul acestui răstimp de pocăință. Ascultați ce vă spun, fiți atenți! Merg adesea la medic pentru că sunt bătrân și citesc uneori prospectele din cutiile de antibiotice sau de alte medicamente și văd: „Atenție! A nu se întrerupe tratamentul în curs pentru că astfel nu va servi la nimic, nu vă veți vindeca”. Ei bine, e valabil și pentru viața liturgică. Tot ceea ce Părinții au

prescris de la început, posturile, Posturile Paștilor, metaniile, sărbătorile, toate acestea, ținute succesiv, sunt medicamente, antibiotice și mai știu eu ce, nemite să ne readucă la sănătatea sufletului și să ne pregătească intrarea în Împărăția lui Dumnezeu. Iar împărăția lui Dumnezeu există deja pe pământ când suntem în Biserică. Atunci să facem totul, tot ce putem. Așa cum ne sfătuiesc medicii, să nu întrerupem tratamentul, adică vremea Postului Mare, pe cât posibil, ca să nu recidiveze boala în sufletul nostru. Hristos spune: „Cel ce nu împlinește toată Legea și trece cu vederea cel mai mic semn - ei bine! - e ca și cum ar nesocoti toată Legea.” Și cel căruia îi lipsește un ban dintr-un franc, - vorbesc de vremea când eram tânăr și când un franc era 20 bani - ei bine, dacă-ți lipsea un ban din cei 20, nu aveai un franc și nu puteai lua tramvaiul. E puțin, totuși, foarte puțin - și totuși francul nu e întreg, lipsește un ban. Atunci să nu neglijăm nimic din tratamentul nostru! Să luăm dozele prescrise de acești mari doctori ai sufletului și ai trupului, care au primit Duhul Sfânt, Sfinții Părinți ai noștri; prin aceste Posturi mari, posturi de peste an, prin sărbători, prin aceste bucurii, ei ne-au dat tot ce este necesar pentru a ne vindeca de această boală de care Adam s-a contaminat mâncând din pomul cunoștinței Binelui și Răului.

Poate acest pom era dăunător? Nicidecum! Departe de mine o așa blasfemie! Tot ceea ce a făcut Dumnezeu e făcut bine. Dumnezeu e neputincios, cum zicea cineva ce se credea filosof, nu demult - acum câteva zile. Susținându-și teza de doctorat, zicea că în Dumnezeu există și binele și răul. Prin urmare, el va învăța și pe alții asta și vor fi oameni care își vor face din aceste idei un crez al vieții. Nu. Dumnezeu n-a făcut decât binele; El a făcut chiar și pomul cunoștinței binelui și răului. Ei trebuia să guste din el! Dar, v-o repet încă odată - și nu voi obosi niciodată să v-o zic și să mi-o zic și mie - *încă nu era timpul* să mănânce din el.

Mestecarea acestui fruct interzis a pricinuit boala lui Adam. L-a făcut să piardă harul lui Dumnezeu, prin nesupunerea sa. Acum toată lucrarea noastră, nevoița noastră o facem ca să redobândim raiul, să recăpătăm harul lui Dumnezeu

Așa că, începând de mâine dimineață, intrăm în Postul Mare. Luni seara, marți seara, miercuri seara, joi seara slujbele la ora șase. Vom citi părțile Canonului Mare al Sfântului Andrei Criteanul care, împreună cu toate celelalte rugăciuni ce-o să le cântăm atunci, ne va da tonul pe care - aș îndrăzni să zic - ne vom cânta pocăința. Domnul să ne întărească, Domnul să ne miluiască,

Domnul să ne dăruiască să rezistăm până la sfârșitul Postului Mare ca să cântăm împreună cu îngerii Învierea Domnului și cu adevărat biruința Sa asupra diavolului și asupra morții. Dumnezeu nu S-a slujit de diavol ca să ne pedepsească, ci Dumnezeu L-a trimis pe Unicul Său Fiu ca să ne mântuiască. Dumnezeu este bun. Nu există Dumnezeul cel bun, ci Dumnezeu este bun și prieten al oamenilor. Fie ca El să vegheze mereu asupra noastră, să fie cu noi și noi cu El. Amin.

Omilie la Duminica Biruinței Ortodoxiei,

„**D**acă sarea se va strica, cu ce se va săra? De nimic nu mai e bună, decât să fie aruncată afară și călcată în picioare de oameni.” Cuvântul este aspru, foarte aspru. „Voi sunteți sarea pământului” - spune Domnul - și, din ziua când au fost spuse aceste cuvinte până astăzi, toată lupta creștinilor stă în chemarea la trezvie ca să nu ne stricăm, de frică să nu fim găsiți afară din împărăția cerurilor, buni numai ca să fim călcați în picioare de diavoli.

„Voi sunteți sarea pământului”. Dar Biserica este prezentă de la început, de la venirea lui Hristos. De fapt Biserica era Însuși Hristos pe pământ. Trupul Său era Biserica la care noi oamenii, toți, urma să fim grefați de-a lungul vremii. Încă de pe atunci această Biserică era ținta urii acestei lumi și a prigoanelor. Cel dintâi a fost Hristos - cum spune Sfântul Apostol Pavel - „Cel Ce a dat dreapta mărturie”. În fața lui Pilat a făcut El această dreaptă mărturisire.

De-a lungul vremii tot Trupul Bisericii a fost prigonit, a îndurat toate prigoanele până la sânge, până la moarte, deportări, exilări, ca să nu se strice și să nu se asemene acestei lumi. Și de ce? Pentru că nu vom intra în Împărăția Cerurilor., de credința noastră nu este exactă, nu e precisă. De aceea Slujbele ne cheamă de trei ori pe zi să ne verificăm Credința prin Crez. Înainte de culcare spun: „Cred întru-Unul Dumnezeu” și continuarea. Sculându-mă noaptea pentru rugăciune, spun: „Cred întru-Unul Dumnezeu”. Merg la biserică și în timpul Liturghiei: „Cred întru-Unul Dumnezeu”. De trei ori pe zi cercetez credința mea de e exactă și precisă, căci altfel nu voi vedea Fața Domnului. De-a lungul veacurilor și-n fiecare veac, asupra Trupului lui Hristos s-au abătut prigoane sângeroase și așa va fi până la sfârșit.

La începutul secolului al VIII-lea, și-a făcut apariția în Biserică o mare erezie ce învăța așa: „Icoanele trebuie scoase afară din Biserică, asta-i idolatrie!” De ce e idolatrie? Iconoclaștii răspundeau: „Nu putem face reprezentări; este interzis prin Biblie să închipuiești pe Cel de neînchipuit, să faci o imagine a Celui din Ceruri”. Noi, ortodocși, suntem întru totul de acord cu Biblia; noi, cei din Biblie, nu facem chip a *ceea ce nu cunoaștem*.

Așadar, atotputernicia acestei lumi în frunte cu Împărat, Patriarhi, Episcopi, Mitropoliți și cu toate autoritățile – probabil tot așa ar fi încă și astăzi – toți au început să prigonească Biserica, spărgând icoanele, arzându-le în fața bisericilor, până când n-a mai rămas nimic din vechea podoabă a bisericilor. Și puținii ortodocși, care de abia erau o mână de oameni, mai bine de o sută de ani, a trebuit să suporte până la sânge prigoana cea mai sălbatică dintre toate. Nu mai mergeau la bisericile în care, la Vohodul cel mare, la diptice, după cuvintele: „Întâi pomenește, Doamne, pe Patriarhul nostru”, erau spuse numele patriarhilor iconoclaști, vrăjmași ai lui Dumnezeu. Adevărații creștini nu mai mergeau la biserică. Erau prigoniți, marginalizați și li se spunea: „Sunteți chiar proști să suferiți prigoane pentru o bucată de lemn pe care s-a pictat ceva; da’ poți s-o iei, ascunde-o la tine acasă, fă-ți închinarea în fața acestei bucăți de lemn pictat ca să te liniștești, și mergi ca toată lumea la biserică”. Ortodocșii răspundeau: nu. Nu, nu mergeau, rămâneau în casele lor, se ascundeau, pentru că toate bisericile erau în mâinile iconoclaștilor și pentru că nu vroiau să audă pomenindu-se la diptice numele unui Patriarh sau al unui Episcop iconoclast. Au mers până la mucenicie de-a lungul unei prigoane care a durat mai bine de o sută de ani – un veac de prigoane! Până-n ziua-n care sângele a curs destul și milostivului Dumnezeu I s-a făcut milă de poporul său. Mulțumită unei Împărătese, Theodora, și fiului ei care era încă minor, apărătorii icoanelor au biruit și această biruință este astăzi prăznuită. A trebuit un secol de luptă, apoi a urmat un Sinod Ecumenic care a anatemitizat iconoclasmul; după un timp Biserica a întocmit carta Ortodoxiei, numită *Sinodicon*, în care toți cei ce nu urmează credința revelată, toți cei ce și-au pierdut gustul, precum sarea, au fost aruncați afară din Trupul Bisericii odată pentru totdeauna. Valabilitatea ei nu încetează nici astăzi! Acest *Sinodicon* începe cu primii eretici, care au vrut să înlocuiască învățătura lui Hristos cu propria lor învățătură. Cine are astfel de intenții este numit astăzi gânditor, om de litere, filosof, profesor universitar și

mai știu eu cum! Deci aceștia au pus învățătura lor în locul învățaturii lui Hristos: și-au pierdut gustul! Nu mai sunt buni decât să fie aruncați departe.

Iată de ce ziua de astăzi este o zi foarte importantă. Oare ne dăm noi seama cu adevărat? Este ziua cea mare a Sărbătorii Ortodoxiei, când toate ereziile sunt înlăturate, învinse pentru totdeauna, iar această cartă a Bisericii, pe care o numim *Sinodicon*, se încheie cu o anatemă. O anatemă este un lucru de temut. Să ne ferească Dumnezeu! Anatema este părtășie cu diavolul, sortire iadului. *Sinodiconul* mărturisește: „Anatema tuturor ereticilor!”, adică nu numai celor din acea epocă veche, ci și tuturor celor ce vor urma.

O astfel de luptă ducem noi în plin secol XX, când încă se îndeplinesc toate proorociile din Noul Testament. Hristos spune: „Luați seama să nu vă speriați; veți auzi de războaie și de zvonuri de războaie, de foamete, de cutremure de pământ, de nenorociri; nu vă speriați, căci nu este sfârșitul, ci începutul sfârșitului.” Însă toate acestea se desfășoară de la venirea lui Hristos. Să ne ferească Dumnezeu de o prigoană, dar să fim pregătiți și să ne spunem: „Și dacă ar izbucni astăzi?” De exemplu, în Apocalipsă – poate chiar trăim aceste vremuri – numele fiarei – adică al omului posedat de Satana – va fi descoperit. Va avea o cifră care va fi șase, șase, șase, adică literele vor face cifra asta, pentru că în alfabetul grec literele au o valoare numerică, așa ca-n alfabetul latin. Acesta va fi numele unui om în care va acționa puterea Satanei. Și el ne va obliga să purtăm numărul lui. Uitați-vă la cărțile de credit, la calculatoare, la tehnica modernă. Încă nu este grav, până acum. Mă întreb: dacă mâine mi se va spune:

„- Gata, nu mai sunt bani lichizi. Mai ai?

- Da, cred că mai am p'aici...

- Ei bine, poți să-i dai! Bancnotele și monedele n-o să mai aibă nici o valoare. Sau îi depui la bancă, sau nu mai valorează nimic: nu mai există schimb monetar.

- Și cum voi proceda, dacă sunt în bancă?

- Păi o să mergi la bancomat, să zicem, pe stradă, și o să folosești cardul.

- Da' pot să-l pierd!

- Tocmai! Nu te-ngrijora, am prevăzut totul. Dă mâna. Îți voi pune pe ea 666 cu laserul, o vei pune în fața bancomatului și o să-ți primești banii.”

Așadar, va fi cum a spus Evanghelistul Ioan: „Cel ce va primi, pe mână sau pe frunte, numărul fiarei, nu va intra în Împărăția Cerurilor.” Și-mi zic tremurând: „Și dacă asta trebuie să se întâmple înainte de sfârșitul zilelor mele,

ce trebuie să fac? Și ce voi face? Totuși nu sunt decât un om!” Da. Dar Evanghelia îmi spune: „Mergi, nu te teme: harul Meu îți ajunge.”

Vedeți!? Așa că totul stă deasupra capului nostru ca un fel de sabie a lui Damocles și dacă într-o zi noi, creștinii, vom fi prizoniți și va trebui să primim pe mână numărul fiarei... Fii cu noi, Doamne! Da' să nu ne temem! El a spus Apostolilor Săi: „Iată, Eu cu voi sunt în toate zilele, până la sfârșitul veacului.”

Cei dintâi creștini auzeau spunându-li-se: „Nebuni ce sunteți! De ce nu puneți un grăunte de tămâie în fața statuii Împăratului sau a Stăpânirii atotputernice, și pe urmă, în casele voastre, să vă închinați Dumnezeului pe care-l doriți, pe Iisus din Nazaret.” Nu, nu, nu. Și fiice de rege au spus nu, și fiice de principe au zis nu, și principii au zis nu, și sângele a curs pe fața pământului, ca să-l sfințească. Azi spunem: „Pentru rugăciunile nu știu cărui mucenic, pentru rugăciunile Sfinților Părinților noștri”, pe bună dreptate, căci au mărturisit dreapta credință până la a-și vărsa sângele.

De aceea este așa de importantă ziua din Duminica Ortodoxiei, prima Duminică din Postul Mare. Ca să ne mărturisim credința, am așezat în mijlocul bisericii icoana care înfățișează această sărbătoare, mulțumită căreia creștinii biruitori ai ereziei au umplut din nou bisericile cu podoabe ale chipului lui Hristos, ale chipului Maicii Domnului, ale chipului tuturor sfinților. Așa sunt aceste icoane și multe dintre ele sunt făcătoare de minuni, căci Dumnezeu le-a dăruit un așa har că, atunci când ne rugăm în fața lor, ni se împlinesc rugăciunile. Pe masă e una mică de tot. Icoana asta este pentru mine o întreagă poveste pe care o am în sânge. Copil fiind, nu știam ce înfățișează, o vedeam mereu acasă, era neagră. Habar n-aveam ce reprezenta - o bucată de lemn în fața căreia mama, zi și noapte, ținea aprinsă o lampă cu ulei, o candelă. Pe timpul măcelului din Asia Mică eram un bebeluș, un prunc, aveam trei ani. Casa noastră ardea și când era în flăcări, în miez de noapte, fără încălțăminte, fără haine, am plecat pe străzile Smirnei din Asia Mică, tata, mama, sora mea și cu mine, care eram cel mai mic, și toată familia mamei. De atunci, s-au împrăștiat, ne-am pierdut; cine o mai trăi? Nici nu contează. Și ce lucruri am luat cu noi? Această icoană care e acum aici; datorită ei am fost ocrotiți. De-a lungul tuturor greutăților și durerilor masacrelor și al risipirii prin lume - pentru că nimeni nu primea niște fugari mizerabili, scăpați din măcel - icoana asta a vegheat asupra noastră. Mama a plecat, nepoții mei care sunt necredincioși au aruncat această icoană. Eu i-am spus mamei: „O iau eu, nu vreau nimic altceva decât această

bucată de lemn.” Și pe bucata asta de lemn a apărut această icoană care e acum sub ochii voștri. Așa că mi-am zis: „A venit ziua să o duc la biserică, ca fiecare să poată lua binecuvântarea ei”; nu că ar fi vreo mare operă de artă, dar cred că de câte veacuri este venerată, a devenit mai frumoasă. Sărutările pe care le-a primit din inimile credincioșilor s-au întipărit în ea. Să adăugăm și sărutările noastre, ca să ne ocrotească!

Să luăm aminte: tot ce stă scris se va împlini, cerul și pământul vor trece, dar cuvântul Domnului nu va trece. Dumnezeu să ne aibă-n pază și Maica Domnului să ne acopere sub aripile sale, cum își adună cloșca puișorii ei! Amin.

Omilie la Duminica Sfântului Grigorie Palama

Astăzi este praznicul theologiei, al theologiei prin excelență, și aș încerca să schițez un tablou care să înfățișeze opoziția dintre adevărata teologie, adevăratul teolog și falsa teologie și gânditorii care o propagă. Ce este un gânditor? Chiar când își spune creștin, el este în afara adevărului, iar toate ereziile, ca și toți ereticii, de la gânditori vin. Am avut un mare, un foarte, foarte mare sfânt, Cosma Etolul, de care v-am vorbit în repetate rânduri. El spunea: „Toate necazurile Bisericii vor veni de la intelectuali”; și din aceștia avem destui care sunt în prima linie, care ocupă locurile din față și care ne împart, nu cuvântul adevărului, ci pe cel al rătăcirii. Sunt cei ce iau Evanghelia, iau Părinții, dar care îi interpretează conform principiului „după părerea mea”. Încercați să-i ascultați: „Eu spun! Eu gândesc! Eu fac!” Foarte bine... dar sunt sisteme pe care le inventează, sisteme la care cugetă în birourile și în bibliotecile lor, însă ei nu au nici un pic de părtașie cu viața în Hristos și în Duhul Sfânt. Așa sunt gânditorii noștri și, vai!, avem mulți, ca să nu spunem că numai gânditori de felul ăsta avem astăzi!.. Și multe sisteme au intrat în Biserică și nu mai vedem unde este adevărata teologie. Slavă Domnului că avem praznice bisericesti care ne-o amintesc.

Prin urmare, Sfântul Grigorie Palama, arhiepiscop de Salonic în plin secol XIV, a trebuit să țină piept, el singur, unei tentative a gândirii raționaliste lumești de a se infiltra în Trupul Bisericii. Filosofia însăși ataca atunci – acea filosofie despre care Sfântul Atanasie cel Mare spunea: „Ce-i filosofia, dacă nu

chiar istoria rătăcirilor omenești!” Chiar și cei mai mari filosofi – și azi în universități aveți mari gânditori – s-au înșelat. Cei ce încă și azi predomină sunt Platon, neoplatonismul, aristotelismul etc. Ei deschid ochii mari și vor să explice totul în funcție de acești filosofi, de care Sfinții Părinți, care le cunoșteau bine teoriile, și-au răs cu mult haz, fără nici o ezitare. Iată-i pe toți acolo, Evanghelia explicându-se prin prisma lor. Aveți un Platon care are extaze, caută ... neoplatonismul în continuare ... și de-a lungul a zeci de ani, ei caută în ei înșiși Chipul. Spuneți-mi! Ce chip poate găsi în el însuși un filosof, dacă nu propriul său chip, propria sa gândire? Cum ar spune Sfântul Grigorie Palama, el contemplă chipuri false. Iar tu, Grigorie Palama, ce-ai văzut tu în inima ta? Ai studiat Aristotel, ai studiat Platon, ai cunoscut toată cultura timpului tău, o aveai la vârful degetelor (o învățai pe degete) și totuși, după ce ai cunoscut totul, ai studiat totul, ai aprofundat totul, te-ai retras cu familia ta, fiecare-n parte, prin peșteri, prin mănăstiri, prin peșterile și stâncile ascuțite și abrupte ale Athosului. Și cu ce te ocupai în peștera ta? Era simplă: „Doamne! Luminează-mi întunericul! Doamne! Luminează-mi întunericul!” Asta-i tot ce spunea, el care stăpânea știința și toată cunoașterea filosofică a timpului său, și vă asigur că era de mare volum pentru acea vreme!... Iar el, care le cunoscuse bine pe toate acestea, le respinge și nu-și păstrează decât o singură rugăciune: „Doamne! Luminează-mi întunericul!”

Iată! Acela a văzut în adâncul inimii sale adevăratul Chip, ca și Maica Domnului în Templu, când înțelesese că trebuia să se întoarcă în adâncul inimii sale pentru a vedea acolo adevăratul Chip. Iar filosoful ce face? Dar el contemplă chipuri false, căci adevăratul Chip este cel al sufletului curățit prin sfântul și adevăratul botez. Însă filosofii antici, ca Platon, nu auziseră de Hristos. Neoplatonicienii auziseră vorbindu-se despre El, dar cum nu primiseră sfântul botez, ce priveau ei? Ce vedeau ei „în ei înșiși”? - credeau că văd însăși lumea, lumea lucrurilor în sine – dacă nu chipuri false ale omului căzut, alterat, destrămat de păcatul lui Adam care, repet, a îmbolnăvit firea omenească. Asta este diferența între filosof și teolog!

În timp cea adevăratul teolog este cel ce a trecut prin toate etapele curățirii, prin Botez, prin mărturisire, prin rugăciunea neîncetată; este cel ce s-a curățit sau cel puțin e pe cale să se curățească... El a strigat către Domnul: „Doamne! Luminează-mi întunericul! Doamne Iisuse Hristoase, miluiește-mă!” Și acolo, în aceste ființe găsește Duhul Sfânt inimi pregătite.

Vă amintiți de Moise? Timp de patru zeci de zile el a urcat pe Sinai, din ce în ce mai singur, afundându-se din ce în ce mai mult în înfricoșătoarea liniște adâncă a culmilor ascuțite ale muntelui Sinai. A postit și, cu cât urca mai mult, cum bine explică Sfântul Grigorie de Nissa, cu atât sunetul trâmbiței devenea mai puternic. Adică trâmbița duhovnicească se face auzită din ce în ce mai tare. Și când a ajuns în vârf, a așteptat, a așteptat și Domnul, glasul lui Dumnezeu a răsunat: „Ascunde-te în scobitura stâncii și voi pune mâna Mea peste tine. Voi trece, iar tu nu-Mi vei vedea decât spatele”. Și Domnul trece, iar Moise, marele Moise n-a văzut decât spatele lui Dumnezeu. El care, patru zeci de zile postind, a trebuit să urce muntele Sinai.

Spune-mi, Moise, că nu mi-ai spus, ce este „spatele” pe care l-ai văzut? Au trecut veacuri de atunci, mii de ani, și Sfântul Grigorie, strigând către Domnul, a fost vrednic, în plin secol XIV, să vadă spatele lui Dumnezeu. Și tu, Grigorie, ce e? Explică-ne ce ai văzut. – Da, fața lui Dumnezeu, n-a văzut-o nimeni, nimeni nu o va vedea, nici chiar îngerii și arhanghelii, heruvimii și serafimii, care sunt cei mai apropiați de El, nici o făptură nu poate vedea fața lui Dumnezeu. Atunci, care este acest spate? Este un simbol: tot ceea ce Dumnezeu ne descoperă, prin lucrările Sale, prin energiile Sale, și nu prin substanță, esență sau natură; tot ceea ce ne este nouă necesar.

Așa că Sfântul Grigorie Palama, în plin secol IV, va înfrunta filosofia și filosofii vremii sale, care vorbeau în deșert, în timp ce el vorbea despre ce cunoștea, adică despre „spatele lui Dumnezeu”, a cărui experiență o trăise.

Încăierări, dispute theologice ce-au durat mai mulți ani, împărați sunt sleiți de puteri, episcopi și iată că, prin trei sinoade reunite la interval de câțiva ani în marea catedrală a Sfintei Sofia, filosofia raționalistă, principiul „după părerea mea”, lumea gânditorilor nedespătimiti, lumea tuturor acestor profesori de teologie care nu și-au deschis gura ca să zică: „Doamne, luminează-mi întunericul!” a trebuit să fie redusă la tăcere de către el.

De aceea noi îl prăznuim nu numai în ziua adormirii sale, ci și în a doua Duminică a postului mare, ca pe purtătorul de cuvânt, reprezentantul adevăratei teologii. Se lovesc de el și astăzi, nu zic apusenii, papismul care-l socotește eretic, ci chiar toți cei ce-și zic ortodocși, dar nu pot pătrunde în gândirea sa, pentru că, pentru a pătrunde, pentru a face experiența făcută de el, ei refuză să urmeze calea nevoinței sale: „Doamne, luminează-mi întunericul!”

Așadar, care e contribuția sa? El spune: „Ascultați! E imposibil să-L cunoaștem pe Dumnezeu. Nimeni nu L-a văzut, nimeni nu-L va vedea, doar Fiul Îl cunoaște pe Tatăl, cum Tatăl Îl cunoaște pe Fiul”. Iar Apusenii: „Da, asta e, Dumnezeu e imposibil de cunoscut și de observat.” „Atunci, spune el, e bine! Dar atunci noi suntem niște orfani; aveți un soare, dar sunt nori care-l ascund, niciodată razele lui nu coboară până la noi.” „Dar atunci, spun ceilalți, dar dacă Dumnezeu e Cel care intră în comuniune cu noi, atunci suntem în panteism, din plin. Or, Dumnezeu e inaccesibil. Da, este inaccesibil. Păi atunci? Dacă El nu este accesibil, atunci noi suntem niște biete ființe, vedem soarele prin nori, chiar nici nu-l vedem, suntem în întuneric.” Da, așa că trebuie aici să fim foarte atenți, pentru că se merge pe două linii pe care trebuie să le vedem în același timp. Moise n-a văzut fața lui Dumnezeu. Da! Dumnezeu este împărtășibil! Da! Dumnezeu este neîmpărtășibil! „Atunci cum? Ori un lucru, ori celălalt!” - ni se spune. Ortodoxia nu este nici rece, nici caldă și în nici un caz călduță! Într-adevăr, Dumnezeu este neîmpărtășibil, Dumnezeu este incognoscibil în natura Sa în tainele Sale pe care îngerii nu le pot cunoaște; și, în același timp, Dumnezeu este împărtășibil și aici suntem noi diferiți¹⁴; soarele luminează pe cer, nu există nori între Dumnezeu și noi, dar noi ne împărtășim de El în lucrările Sale, în energiile Sale, în puterile Sale. Dar ele nu sunt Natura - repet - neîmpărtășibilă, incognoscibilă, invizibilă, ci sunt ceea ce Natura Sa emană spre lume. Raza soarelui nu este soarele, lumina soarelui nu este soarele și totuși nu putem spune că ar fi altceva, ci noi ne împărtășim de căldura soarelui, - iată o formă de energie - de razele soarelui, - iată energia - de lumina soarelui - iată energia. Iată lucrarea; dar nu participăm la Natura Sa, căci dacă ne-am apropia de ea, am fi mistuiți de focul său incandescent de care nimic nu se poate apropia. Aceasta este o imagine pe care o folosesc, să zicem, ca să ne ajute să percepem mai bine taina lui Dumnezeu, iar aici Sfântul Grigorie Palama să amintească întregii Biserici, învățătura mereu propovăduită, dar care era un pic uitată, că Dumnezeu ni se împărtășește în energiile Sale necreate. Dacă soarele nu-și arată lumina, nu degajă căldură, nu trimite raze, natura noastră, pământul moare. Închipuiți-vă un pământ fără soare. E de negândit. La fel, un Dumnezeu care să nu aibă nici o legătură cu făpturile Sale este, pentru noi, creștinii ortodocși, de neînchipuit. De aceea potrivnicii noștri, în Apus, spun: „Da,

¹⁴ Diferența care separă Ortodoxia de învățăturile Apusului și, în general, de sistemele gânditorilor.

Dumnezeu are lucrări, are energii, dar ele sunt create.” „Mami, dă-mi bani ca să-i fac un cadou lui tati, este ziua taților” Ce? Uite, un cadou, asta-i o făptură. Dar Dumnezeu Se dă pe El însuși în energiile Sale, și nu în ființa Sa. Nimic nu stă la mijloc, nici o făptură, nici un cadou, nici un dar, este chiar Dumnezeu în ceea ce are El de împărtășit.

Tot ceea ce este necesar mântuirii noastre, Dumnezeu ne-a dăruit, ceea ce nu este indispensabil mântuirii, Dumnezeu a păstrat pentru Sine.

Când auziți acest binecuvântat nume al Sfântului Grigorie Palama, care chiar a suferit temniță pentru că refuza să-l pomenească pe patriarhul său care nu era prea ortodox, a rămas mult timp în închisoare, însă apoi Dumnezeu l-a scos, a făcut din el un luminător, l-a pus în policandru Bisericii și până astăzi îi face să urle pe vrăjmașii săi, pe vrăjmașii lui Dumnezeu, iar nouă ne deschide gura pentru a binecuvânta pe Tatăl, pe Fiul și pe Sfântul Duh, Dumnezeu nostru imposibil de cunoscut și cu putință de cunoscut prin lucrările Sale întoarse spre lume. Putem să-L vedem pe Dumnezeu, dar numai spatele Său.

Pentru rugăciunile sale, Dumnezeu să ne învrednicească să-l vedem și pe el și fața Domnului nostru Iisus Hristos în împărăția Sa. Amin.

Omilie la Kirio-Paști

Anul acesta avem Kirio-Paște!¹⁵

Un eveniment pe care nu-l vor mai trăi multe generații cum îl trăim noi astă seară: Buna Vestire a Maicii Domnului și Învierea lui Hristos. Ultima dată când a fost prăznuită această sărbătoare a fost semn pentru un eveniment important în lume. Era prin secolul XVIII, când o parte a Imperiului lui Constantin, ținut sub jugul otoman de patru veacuri, urma să fie eliberată. Sfântul Cosma Etolul o proorocise în propovăduirile sale și spunea: „Undeva, sub stăpânirea crudului Turc, când veți vedea îndoite Paști” - îndoite Paști, ca cele prăznuite de noi în seara asta - „acele ținuturi vor fi dezrobite”. Și iată, după mult timp, după secole întregi, noi trăim din nou același măreț praznic, același eveniment, și știu eu când, în secolul XXI, după ce vor mai fi trecut niște generații, și alții îl vor prăznuii.

¹⁵ Vezi nota 11.

Și-mi spuneam că ceva trebuie să se întâmple. O sărbătoare îndoită: Buna Vestire și Învierea Domnului. Păi, da. Priviți! Ce s-a întâmplat în jurul nostru? Războiul din Golf (prevestit în cartea Apocalipsei); prăbușirea Imperiului Sovietic; Reunificarea Germaniei; Fondarea Uniunii Europene. Atât de multe evenimente importante chiar în anul în care noi prăznuim această sărbătoare îndoită, pe care niciodată n-o putem prăznuți separat una de alta: Buna Vestire a Maicii Domnului - Îngerul Gavriil spune: „Îți binevestesc o bucurie!”. Învierea lui Hristos - un Înger, același Gavriil, spune: „Pe cine căutați? Pe Hristos? A înviat! Nu este aici, priviți, a ieșit din mormânt!” Iar femeile mironosițe, mai curajoase decât bărbații, se duceau la mormânt tremurând; era încă noapte. Și ce văd? Pe Hristos Care le spune: „Bucurați-vă! Bucurați-vă!”

La Buna Vestire a Maicii lui Dumnezeu îngerul vede, spre marea sa mirare, nu unirea celulei cu sămânța tatălui, ci pe Hristos chiar din acel moment în întregime, întreg.

„Puterea Celui Prea-Înalt - spune îngerul - te va umbri” și în același timp ce vede Arhanghelul în pânțele Maicii Domnului, micuț, dar întreg, în toată plenitudinea ființei umane - cum vă spuneam acum nici două săptămâni: „Îl văd în pânțele tău, luând chip de rob”. Mai trebuia să treacă nouă luni ca să iasă din pânțele Maicii, iar noi Îl prăznuim chiar din seara asta pe Hristos ieșind cu trupul din mormânt, același care era în pânțele Fecioarei, același în pânțele pământului, același ieșind din pânțele Fecioarei, același ieșind din mormânt în această noapte de Paști. Da, să ne bucurăm!!

Am cântat, dar nu toți, pentru că nu pot fi liberi toți, sau suntem uituci, sau suntem neglijenți. Așadar, ascultam pe Isaia Proorocul, al cincilea evanghelist... și L-am văzut sluit, L-am văzut amărât, L-am văzut batjocorit, L-am văzut acoperit de scuipări; iar în evanghelie, la Răstignire, L-am văzut cu ochii noștri: era sluit, era disprețuit, Îl batjocoreau, era biciuit; aceleași lucruri. Proorocul Îl vede cu mult timp înainte, iar noi Îl vedem la împlinirea celor proorocite. Unul proorocește, celălalt evanghelist vede cu ochii săi împlinirea Răstignirii. Și mi-am zis: adevărat, adevărat nu există decât o singură credință adevărată; este cea a creștinilor. Proorocită cu sute și mii de ani înainte, iar acum trăită de noi! Nădăjduiesc că urmașii noștri vor prăznuți Buna Vestire și Învierea Domnului și că de data aceea nu va mai fi Golful, nici Europa Unită, nici căderea Imperiului puternicilor sovietici, nimic din toate acestea. Bucurați-vă! Bucurați-vă! Avem încă parte de bune vestiri - nădăjduiesc - dacă Domnul n-a hotărât ca

de aici încolo să pună capăt – ceea ce se va întâmpla fără îndoială, inevitabil – să pună capăt istoriei și să trecem pentru totdeauna de la împărăția morții, care încă este a noastră, la împărăția vieții veșnice.

Iată de ce această îndoită sărbătoare nu este niciodată despărțită când cade în aceeași zi, cum o prăznuim astăzi. Și toate neamurile care prăznuiesc astăzi îndoit această sărbătoare, care au același minei, același sinaxar ca noi, au trecut prin frământări: să fie poporul rus eliberat în sfârșit de sub jugul necuviinței și ateismului, poporul sârb și el zdruncinat de lupte interne, ei bine, toți aceștia găsesc un mesaj dureros în Kirio-Pasha de acum. Dar ce sunt aceste dureri când auzim îngerul spunând Maicii Domnului: „Bucură-te! În curând vei aduce pe lume pe Mântuitorul lumii!”; când Hristos va spune femeilor mironosițe și, prin ele, nouă tuturor: „Bucurați-vă! Moartea e biruită!” Ei bine, oricare ne-ar fi greutățile, să ne bucurăm, căci, calea este cu siguranță îngustă, poarta este îngustă, dar capătul acestei căi înguste, acestei porți înguste se deschide spre nemărginirea milei lui Dumnezeu, a iertării și a veacului celui nou, care nu va avea sfârșit!

HRISTOS A ÎNVIAT!

Și pentru că poetul, melodul ne îndeamnă să ne înnoim în toate, ei bine, ori de câte ori am greșit față de voi sau v-am enervat, vă cer iertare și vă îmbrățișez spunându-vă: „Hristos a înviat! Să ne iertăm unul pe altul și să cântăm toți într-un glas:

ADEVĂRAT A ÎNVIAT!”

În cuvântarea episcopului nostru Fotie veți vedea o întâmplare deosebită care s-a petrecut nu demult, în anii '30-'35, într-o mănăstire din Bătrânul Athos care acum s-a modernizat. Nu se mai merge călare pe măgar; acum sunt tractoare, mașini, camioane, autocare, totul s-a modernizat; dar în acea vreme nu era nimic din toate astea.

Era praznicul Sfintelor Paști ca-n seara aceasta aici și egumenul spuse unuia din călugării săi, un bătrân mic și bun; bătrân ca mine, bun... eu nu sunt bun; și-i spuse: „Frate, du-te la osuar și spune acelor oase: Ei bine, Hristos a înviat!” Cum era simplu, bătrânelul, și cum era ascultător, în loc să cârtească, să pună întrebări, a spus: „Binecuvântează, Părinte!” El coboară, în multa lui simplitate, și se duce la osuar, deschide ușa – osuarul e plin de capete de mort vechi de secole – și spune: „Ascultați! Hristos a înviat!” Și iată că oasele începură

să vibreze, să dănțuiască, iar o țeastă se ridică în aer – la un metru de pământ, spune povestitorul – și spune: „Adevărat a înviat!”

Călugărul a închis ușa și apoi, cu multă simplitate – și noi mai avem printre noi fapte așa de simple și nevinovate – a plecat, timp în care ceilalți cântau la slujbă. Atunci egumenul îl întrebă: „Spune, ai fost unde te-am trimis? Ce s-a întâmplat? Povestește!” „Păi le-am zis: Hristos a înviat! Oasele au început să tremure și o țeastă s-a ridicat în aer și mi-a zis: Adevărat a înviat! Am închis ușa și am venit înapoi.” Cât de frumoasă este simplitatea! Dacă ar fi trebuit să explicăm această taină, dacă trebuia să explicăm ce i-a dat lui Dumnezeu să trăiască, trebuia – Dumnezeu să-l binecuvânteze și el să se roage pentru noi, căci a murit; ei bine, am fi scris cărți întregi; și pentru ce? În loc să ne bucurăm am fi vrut să explicăm taina. Ei bine, uite că nu la începutul veacurilor, ci în vremea noastră, oasele au adus mărturie despre învierea Domnului și, ca-n minunata proorocie a lui Iezechiel – foarte frumos citită de dragul nostru Jean-Joseph – ei bine, oasele care erau putrezite și îngropate în pământ au prins viață, s-au acoperit de carne și au ieșit din mormânturile lor.

Iar Sfântul Nicodim Aghioritul, bun cunoscător al multor astfel de lucruri, spunea că pe timpul său, auzise vorbindu-se că-n pustia egipteană „se vedeau în Sâmbăta Mare, ieșind din nisipul deșertului oseminte ale morților care luau din nou viață”.

Am văzut-o cu ochii mei, am văzut-o cu ochii mei și asta m-a umplut de uimire și de bucurie în același timp; veacul nostru nu pricepe; vă spun pentru prima dată ceea ce știu, așa de rău îmi e frică să nu fiu luat în râs, deși, după cum vedeți, asta nu mă deranjează! Dar mă tem mereu c-ar face cineva blasfemie (prin necredință) împotriva Domnului Vieții: Hristos a înviat! Iată de ce ne-am adunat: nu ca să explicăm, ci ca să cântăm biruința vieții asupra morții chinurilor. Amin.

HRISTOS A ÎNVIAT!

